

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Maģistra darbs

Sabiedrības prasība un tās tiesiskais regulējums

4.semestra students

Jānis Lagzdīņš

JurP 030211

Zinātniskais vadītājs

Docents Aivars Lošmanis

Rīga, 2011

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	4.lpp.
1. Sabiedrības prasības vispārīgs raksturojums	6.lpp.
1.1. Civillikuma regulējums	6.lpp.
1.2. 1937. gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” sabiedrības prasības regulējums	9.lpp.
1.3. Atjaunotās Latvijas Republikas likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” un likuma „Par akciju sabiedrībām” sabiedrības prasības regulējums	10.lpp.
1.4. Spēkā esošais Komerclikuma regulējums	13.lpp.
1.4.1. Sabiedrības prasības celšana, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu	14.lpp.
1.4.2. Sabiedrības prasības celšana, pamatojoties uz dalībnieku mazākuma pieprasījuma.....	16.lpp.
1.4.3. Sabiedrības pārstāvība prasības celšanai un uzturēšanai	17.lpp.
1.4.4. Sabiedrības prasības celšana tiesā un atbildība par sabiedrībai radītajiem zaudējumiem nepamatotas prasības dēļ	19.lpp.
1.5. Sabiedrības prasības vispārīgais regulējums Vācijas un anglosakšu tiesībās.....	21.lpp.
2. Sabiedrības prasības celšanas priekšnoteikumi	25.lpp.
2.1. Pienācīga dalībnieku sapulces sasaukšana sabiedrības prasības celšanai	25.lpp.
2.2. Sabiedrības dalībnieku sapulces pozitīvs lēmums.....	27.lpp.
2.3. Dalībnieku sapulces lēmuma atzīšana par spēkā neesošu un tā ietekme uz celto sabiedrības prasību	30.lpp.
2.4. Mazākuma dalībnieka pieprasījums	32.lpp.
2.5. Saturiski pareizi noformēts mazākuma dalībnieka pieprasījums	38.lpp.
2.6. Sabiedrības prasības celšana tiesā pēc mazākuma dalībnieka pieprasījuma	40.lpp.
2.7. Sabiedrības prasības procesuālais regulējums saskaņā ar Vācijas normatīvajiem aktiem	41.lpp.
3. Sabiedrības prasības procesuālie aspekti.....	46.lpp.
3.1. Lietas piekritība un prasības pieteikuma iesniegšana Latvijas Republikas tiesā.....	46.lpp.
3.2. Komerclikumā pilnvarotā institūcija kā sabiedrības pārstāvis prasības celšanai un uzturēšanai	49.lpp.
3.3. Sabiedrības īpašais pārstāvis lietas vešanai	50.lpp.
3.4. Pārstāvja pilnvaras un tiesā celtās sabiedrības prasības grozīšana	55.lpp.

Kopsavilkums	60.lpp.
Anotācija angļu valodā	63.lpp.
Anotācija krievu valodā.....	64.lpp.
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	65.lpp.

IEVADS

Pēdējie gadi vairumam komersantu ir nozīmīgu pārbaudījumu laiks, kad spēju pastāvēt un nodarboties ar komercdarbību noteicis tas, cik racionāli un drosmīgi, izvērtējot ekonomisko pamatojumu, globālās ekonomikas recesijas laikā komersanti pieņem lēmumus un pakārto savu darbību esošajai situācijai.

Vai faktu, ka komersants cieš zaudējumus, ir jāpieņem kā ekonomiskās lejupslīdes sekas vai tomēr jāmeklē zaudējumu rašanās cēloņi un cēloņsakarība ar to nodarītājiem, un iespēju panākt zaudējumu atlīdzināšanu no to nodarītājiem?

Komerclikumā regulētais sabiedrības prasības institūts ir viens no mehānismiem kā sabiedrībai panākt tās aizskarto interešu apmierināšanu, ceļot prasību pret sabiedrības amatpersonām, dibinātājiem vai revidentiem par sabiedrībai nodarīto zaudējumu kompensāciju.

Neskatoties uz to, ka sabiedrības prasība tika regulēta jau 1937.gada likumā „Par akciju un paju sabiedrībām”, judikatūra šajā jautājumā ir samērā niecīga. Tāpat arī publikācijas, kurās tiktu apskatīts Komerclikumā regulētais sabiedrības prasības institūts, ir pavisam nedaudz, kas gan uzņēmējiem, gan juristiem neļauj pilnībā izprast sabiedrības prasības būtību un priekšnoteikumus prasības realizācijai.

Iespējams, ka atbilstošas juridiskās literatūras trūkums un niecīgā tiesu prakse vēl atbaida sabiedrības celt prasības pret tās amatpersonām, dibinātājiem vai revidentiem par sabiedrībai nodarīto zaudējumu kompensāciju. Tieši šī iemesla dēļ darba mērķis ir nonākt pie secinājumiem par Komerclikuma 172.panta normas pareizu interpretāciju un piemērošanu praksē, vienlaikus analizējot priekšnoteikumus sabiedrības prasības celšanai un lietas vešanai tiesā.

Darbā analizētais sabiedrības prasības institūts sniedz gan teorētiskas atziņas saistībā ar attiecīgās tiesību normas interpretāciju, nonākot pie secinājumiem par likumā imperatīvi noteikto priekšnoteikumu izpildi un sabiedrības pārstāvību, gan praktiskas atziņas, kuras var palīdzēt potenciālajam prasītājam, realizējot attiecīgo prasību, vai mazākuma dalībniekam, ierosinot sabiedrības prasības celšanu.

Ņemot vērā, ka lielā mērā sabiedrības prasības institūts tika pārņemts no Vācijas tiesību sistēmas, lai nonāktu pie attiecīgajiem secinājumiem autors cita starpā ir izmantojis komperatīvo jeb salīdzinošo metodi, salīdzinot tieši Latvijas un Vācijas normatīvo regulējumu šī jautājuma sakarā.

Ņemot vērā, ka Vācijas un Latvijas regulējums šī jautājuma sakarā ir ļoti līdzīgs, darbā izmantota gan Latvijas, gan Vācijas juridiskā literatūra un tiesību zinātnieku atziņas saistībā ar sabiedrības prasības regulējumu un tā praktiskajiem aspektiem. Tāpat arī darbā apskatīta Vācijas tiesu prakse ar sabiedrības prasību saistītajos jautājumos, lai detalizētāk izprastu gan pašu sabiedrības prasības būtību, gan sabiedrības prasības celšanai nepieciešamo priekšnoteikumu realizāciju, gan arī sabiedrības pārstāvību tiesā.

Darba struktūra ir veidota, lai tā lasītājs izprastu sabiedrības prasības vispārīgo regulējumu, ieskatoties gan vēsturiskajā, gan spēkā esošajā regulējumā, tāpat arī, lai tiku izprasti sabiedrības prasības celšanas priekšnoteikumi, sabiedrības prasības lietas virzība tiesā un sabiedrības pārstāvība lietas vešanā (procesuālie aspekti).

1. SABIEDRĪBAS PRASĪBAS VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

1.1. Civillikuma regulējums

Sabiedrības prasības vispārīgais regulējums ir rodams jau Civillikumā. Civillikuma¹ 2250.pants nosaka, ka biedrs var savā vārdā celt prasību pret katru līdzbiedru par sabiedrības līgumā uzņemto pienākumu pildīšanu. Tāpat 2254.pants nosaka, ka to biedru tiesības un pienākumi, kuriem uzticēta sabiedrības lietvedība, apspriežami pēc pilnvarojuma līguma noteikumiem un attiecīgos gadījumos – pēc darba līguma noteikumiem. Šāds pilnvarojums var būt gan mutisks, gan rakstisks, gan notariāli apliecināts.² Biedram doto pilnvarojumu sabiedrības lietvedībai un pārstāvībai pārējie biedri var atņemt tikai aiz svarīga iemesla (Civillikuma 2263.panta otrā un trešā daļa).

Minētās tiesību normas atrunā sabiedrības biedru tiesības celt savstarpējās prasības, tomēr neatrunājot detalizētāk šo prasību veidus un kārtību.

Savukārt Civillikuma 2255.pants nosaka, ka tāda biedra tiesības un pienākumi, kurš nav pilnvarots vest sabiedrības lietas, bet ir sabiedrības mērķiem taisījis izdevumus vai stājies tiesiskos darījumos, apspriežami, ja līgumā nav noteikts citādi, pēc neuzdotas lietvedības noteikumiem.

Ņemot vērā sabiedrības valdes darbības raksturu, proti, ka valdes loceklim būtībā ir uzticēta svešas mantas pārvaldīšana, valdes locekļu darbībai var tikt piemērotas Civillikuma tiesību normas par pilnvarojuma līgumu.³

Atbilstoši Civillikuma regulējumam, ar pilnvarojumu jāsaprot līgumu, kur viena puse (pilnvarnieks) uzņemas izpildīt otrai (pilnvaras devējam) zināmu uzdevumu, bet pilnvaras devējs apņemas pilnvarnieka rīcību atzīt sev par saistošu. Līdz ar to sabiedrības valdes un padomes locekļi līdz ar sabiedrības dibināšanu uzņemas veikt tās labā darbības, ko nosaka sabiedrības dibināšanas mērķi. Attiecīgi sabiedrība uzskatāma par pilnvarotāju, savukārt valdes un padomes locekļi Civillikuma izpratnē ir pilnvarnieki, kas uzņēmušies veikt sabiedrības vadību un pārraudzību un kuru rīcību sabiedrība atzīst par sev saistošu.

Civillikums paredz vairākus pilnvarnieka pienākumus:

- pienākums darboties ar vislielāko rūpību;

¹ Civillikums: LR Likums, 28.02.1937., spēkā esošs no 01.09.1992

² Latvijas Republikas Civillikuma komentāri, Saistību tiesības (1401. - 2400.pants). Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 552.lpp.

³ Strupiņš A., Komerclikuma komentāri. III daļa. "A.Strupiņa juridiskais birojs" SIA, Rīga, 2003, 143.lpp.

- pienākums darboties atbilstoši pilnvarotāja norādījumiem, nepārkāpjot pilnvarojuma robežas;
- pienākums darboties pilnvarotāja interesēs; un
- aizliegums iedzīvoties uz pilnvarotāja rēķina.

Saskaņā ar Civillikuma regulējumu, pilnvarojuma līgums regulē pilnvarnieka un pilnvarotāja tiesiskās attiecības, līdz ar to ir jāizprot pilnvarojuma robežas un tādu apstākļu iestāšanos, kad pilnvarnieks nedarbojas pilnvarotāja interesēs.

Noslēdzot pilnvarojuma līgumu, pilnvarnieks apņemas izpildīt tikai to, ko uzdevis pilnvarotājs. Pilnvarnieks nedrīkst izdarīt darbības, kas nav nepieciešamas saņemtā uzdevuma izpildīšanai, kā arī nedrīkst uzsākt pavisam citas lietas vešanu.

Saskaņā ar Civillikuma 2295.pantu, izpildot doto uzdevumu, pilnvarniekam jādarbojas ar lielāko rūpību, un viņš atbild pilnvarotājam par katru neuzmanību. Minētais rūpības pienākums sakrīt ar Komerclikumā ietverto krietna un rūpīga saimnieka pienākumu: pilnvarnieks, piekrītot izpildīt uzdevumu, ir apņēmis izpildīt uzdevumu tikpat apzinīgi un rūpīgi, kā to, domājams, izpildītu pats pilnvarotājs. Pilnvarniekam ir pienākums pēc labākās apziņas darboties pilnvarotāja interesēs, un tāpēc viņš uzdevuma izpildīšanā nedrīkst pieļaut kļūdas, kuru dēļ pilnvarotājam rastos zaudējumi.⁴

Ja nav noteiktu norādījumu, pilnvarniekam, jārīkojas nevis vienīgi pēc savas iegribas, bet tā, kā attiecīgā gadījumā rīkotos pats pilnvarotājs, lai lietu visizdevīgāk virzītu (Civillikuma 2301.pants).

Lai gan pilnvarniekam vispirms ir jārīkojas pēc pilnvarotāja norādījumiem, uzdevuma izpildīšanas gaitā var rasties situācijas, kad pilnvarniekam pašam ir jāizlemj par uzdevuma izpildīšanas veidu un paņēmieniem.

Civillikuma noteikumi norāda, ka nav nepieciešams, lai pilnvarnieks katrā neskaidrības brīdī pieprasītu instrukcijas un norādījumus no pilnvarotāja. Var tā būt, ka konkrētos apstākļos ir nepieciešama ātra rīcība, bet vēršanās pie pilnvarotāja pēc norādījumiem aizkavētu uzdevuma izpildīšanu un tāpēc nemaz nebūtu pilnvarotāja interesēs. Vēršanās pie pilnvarotāja ir vajadzīga tikai tad, ja ir radušās neskaidrības par kāda uzdevuma izpildīšanu.

Ja atbilstoši Civillikuma regulējumam pilnvarniekam būtu pienākums katreiz prasīt instrukcijas no pilnvarotāja, tas atņemtu pilnvarniekam jebkādu patstāvību. Turklāt izveidotos pilnvarojuma līguma jēgai neatbilstoša situācija, kurā uzdevumu izpilda pats pilnvarotājs un

⁴ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri, Saistību tiesības (1401. - 2400.pants). Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 580.lpp.

pilnvarnieks viņam tikai palīdz, šo uzdevumu organizējot vai kā citādi realizējot praktiski. Tātad norādījumu trūkumu gadījumos pilnvarniekam, atkarībā no nepieciešamības un novērtējot ar uzdevuma izpildīšanu saistītos apstākļus, ir jāpieņem patstāvīgi lēmumi un jārīkojas tā, kā attiecīgos apstākļos rīkotos pats pilnvarotājs.

Atbilstoši Civillikuma 2301.panta noteikumiem, neskatoties uz to, ka tikai ģenerālpilnvarniekiem vai speciālpilnvarniekiem ir atļauts nobeigt viņam uzdoto lietu ar izdevīgākiem nosacījumiem nekā pilnvarotāja norādītie, tomēr tiem nav tiesības nobeigt to ar grūtākiem nosacījumiem, ne arī viņam uzdotās lietas vietā izpildīt citu, pat ja pēdējā viņam izliktos izdevīgāka pilnvarotājam.

Ja pilnvarnieks bez viņam uzdotās lietas izpildījis vēl kādu citu, tad viņš attiecībā uz to pakļauts noteikumiem par neuzdotu lietvedību⁵, kas savukārt nozīmē, ka pilnvarnieka darbībai, kuras izpildīšana pilnvarniekam nav bijusi uzdota, nevar tikt piemēroti noteikumi par pilnvarojuma līgumu. Šādas lietvedības rezultātā starp pilnvarotāju un pilnvarnieku var izveidoties kāda no sekojošām tiesiskajām attiecībām:

- 1) ja neuzdotās lietas izpildīšana atbilst pilnvarotāja gribai un patiesajām interesēm, tad pilnvarnieka darbība ir neuzdota lietvedība;
- 2) ja pilnvarnieks tikai savās interesēs un personiskā labuma dēļ ir izpildījis neuzdotu lietu, tad viņa darbība ir nepamatota lietvedība;
- 3) ja pilnvarotājs bija pilnvarniekam noteikti aizliedzis vest neuzdotu lietu, tad pilnvarnieka darbība ir aizliegta neuzdota lietvedība;
- 4) ja pilnvarotājs apstiprina pilnvarnieka darbību neuzdotās lietas izpildīšanā, tad pilnvarotāja pienākumus pret pilnvarnieku nosaka likuma noteikumi par pilnvarojuma līgumu, bet pilnvarnieka pienākumus pret pilnvarotāju – noteikumi par neuzdotu lietvedību.⁶

Civillikums regulē arī gadījumus, kad uzdevumu veic vairāki pilnvarnieki, nosakot atbildības saistības. Ja lietas vešana ir uzdota vairākām personām kopīgi, tad tās atbild savam pilnvarotājam kā kopparādnieki; bet ja viena no tām viņu apmierina, tad otra vai citas ir atsvabinātas no jebkādas tālākas atbildības. Pilnvarnieku solidārā saistība tiek nodibināta tikai tad, ja pilnvarojuma līgums ir noslēgts ar vairākiem pilnvarniekiem, vispār neko neminot par pienākumu sadalījumu starp viņiem.⁷

⁵ Civillikuma 2325.pants.

⁶ Torgāns K. Komentāri saistību tiesībām Civillikumā. Rīga: Rasa, 1993, 134.lpp.

⁷ Civillikuma 1672.pants.

Jāievēro, ka pilnvarojums ir juridisks akts, kas dod uzdevuma ņēmējam iespēju noslēgt juridiskus darījumus ar trešajām personām pilnvarotāja vārdā, kur pilnvarnieks ir tikai pilnvarotāja pārstāvis.

Sabiedrības un valdes un padomes locekļu savstarpējās tiesiskās attiecības ir pielīdzināmas pilnvaras devēja un pilnvarnieka tiesiskajām attiecībām (pilnvarojuma līgumam līdzīga attiecība), tāpēc Civillikuma 2306.pants pilnā mērā ir attiecināms arī uz valdes locekļu atbildību. Kapitālsabiedrības un valdes locekļu savstarpējo attiecību pielīdzinājumu pilnvarojuma līgumam cita starpā ir atzinusi arī Igaunijas Republikas Augstākās Tiesas Civilā Palāta 2008.gada 8.oktobra lēmumā lietā Nr.3-2-1-65-08⁸, kā arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments 2005.gada 19.oktobra spriedumā lietā Nr.SK-653.⁹

Autors secina, ka, interpretējot sabiedrības prasības būtību, ir jāņem vērā arī Civillikuma vispārīgais regulējums un it sevišķi pilnvarojuma līguma attiecību regulējums.

Lai detalizētāk izprastu sabiedrības prasības institūtu, nepieciešams apskatīt vēsturiskās speciālās tiesību normas, kuras regulēja sabiedrības un tās amatpersonu, kā arī dibinātāju savstarpējās tiesiskās attiecībās, tajā skaitā, amatpersonu un dibinātāju atbildību sabiedrības priekšā. Tādējādi ir vērts apskatīt arī 1937.gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām”¹⁰ regulējumu, lai detalizētāk izprastu pirmskara Latvijā regulēto sabiedrības prasības regulējumu un tā ietekmi uz spēkā esošo sabiedrības prasības regulējumu.

1.2. 1937.gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” sabiedrības prasības regulējums

1937.gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” 193.pants noteica, ka sabiedrības prasības pret dibinātājiem vai amatpersonām jāceļ, ja to nolemj akcionāru pilnsapulce ar vienkāršu balsu vairākumu vai ja to pieprasa akcionāru mazākums, kas pārstāv vismaz vienu piektdaļu no pamatkapitāla.

Lietas vešanai pilnsapulce var ievēlēt sevišķus pārstāvjus, kas nav sabiedrības likumiskie pārstāvji. Ja prasības celšanu pieprasa akcionāru mazākums, tad finanšu ministrs

⁸ Igaunijas Republikas Augstākās Tiesas Civilās Palātas 2008. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr. 3-2-1-65-08. Pieejams internetā: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13050672> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 376-380.lpp.

¹⁰ Likums par akciju un paju sabiedrībām: LR likums. 40.burtn., 1937.gada 31.decembris, nr.220.

viņu izraudzītās personas var iecelt par sabiedrības pārstāvjiem lietas vešanai, pretējā gadījumā sabiedrību pārstāv tās likumiskie pārstāvji.¹¹

Atbilstoši minētā likuma 195.panta noteikumiem, uz akcionāru mazākuma pieprasījumu prasība jāceļ trīs mēnešu laikā no akcionāru pilnsapulces noturēšanas dienas un prasībai pievienojams notariāli apliecināts pilnsapulces protokola noraksts.

Akcionāru mazākumam lietas iztiesāšanas laikā jādeponē tiesā akcijas, kas sastāda vienu piektdaļu no sabiedrības pamatkapitāla. Bez tam šim akcionāru mazākumam jāpierāda, ka viņi ir akciju īpašnieki jau vismaz trīs mēnešus pirms tās pilnsapulces dienas, kad pieņemts lēmums par prasības celšanu.

Saskaņā ar 201.panta regulējumu, zaudējumu prasījums noilga piecu gadu laikā, skaitot no pieprasījumu izcelšanās dienas, bet pieprasījumiem sakarā ar sabiedrības dibināšanu vai apvienošanu – no sabiedrības ierakstīšanas tirdzniecības reģistrā.

No iepriekš minētā secināms, ka jau 1937.gada likumā „Par akciju un paju sabiedrībām” bija regulēts sabiedrības prasības institūts un paredzēta sabiedrības valdes un padomes, kā arī dibinātāju atbildība sabiedrības priekšā. Atbilstoši attiecīgajam regulējumam, sabiedrības prasību bija iespējams celt tikai saskaņā ar akcionāru sapulces lēmumu, kurš pieņemts ar vienkāršu klātesošo balsu vairākumu. Tāpat arī tika paredzēta īpašā pārstāvja iecelšana lietas vešanai. Šāds īpašais pārstāvis ieceļams ar akcionāru pilnsapulces vienkāršu balsu vairākuma lēmumu. Vienlaikus tika paredzēta arī mazākuma akcionāru nominētā pārstāvja iecelšana lietas vešanai, ja pēc mazākuma akcionāru pieprasījuma viņu izraudzītās personas ieceļ finanšu ministrs.

Atbilstoši 1937.gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” regulējumam sabiedrības prasību saskaņā ar attiecīgajām normām varēja celt tikai par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Šāds secinājums izdarīts, pamatojoties uz minētā likuma 201.panta noteikumiem, kas nosaka piecu gadu noilgumu šādām zaudējumu prasībām.

1.3. Atjaunotās Latvijas Republikas likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” un likuma „Par akciju sabiedrībām” sabiedrības prasības regulējums

Saistībā ar komercuzņēmuma amatpersonu un dalībnieku atbildību autors uzskata par būtisku apskatīt arī atjaunotās Latvijas Republikas likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu

¹¹ 1937.gada likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” 194.pants.

atbildību”¹² un likuma „Par akciju sabiedrībām”¹³ regulējumu, kuros arī bija regulēts sabiedrības prasības institūts.

Likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” 59.pants regulēja sabiedrības prasības celšanu, nosakot, ka sabiedrībai jāceļ prasības pret sabiedrības dalībniekiem vai amatpersonām, ja tā nolemj dalībnieku sapulce ar vienkāršu balsu vairākumu vai ja to pieprasa dalībnieku mazākums, kas pārstāv ne mazāk par desmito daļu no pamatkapitāla (statūtu fonda).

Tāpat šī panta otrā un trešā daļa nosaka, ka lietas vešanai sabiedrības dalībnieku sapulce ievēlē savus pārstāvjus. Ja prasības celšanu pieprasa dalībnieku mazākums, tā izraudzītās personas tiek pilnvarotas par sabiedrības pārstāvjiem lietas vešanā. Sabiedrības dalībnieku mazākumam, kas pieprasījis prasības celšanu, jāsedz tiesas izdevumi.

No iepriekš minētā secināms, ka likumā „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” bija paredzēts regulējums sabiedrības prasības celšanai pret tās dalībniekiem vai amatpersonām, ja tā nolēmusi dalībnieku sapulce vai to pieprasījis mazākuma dalībnieks. Tāpat arī tika paredzēta mazākuma dalībnieku izraudzīto pārstāvju automātiska pilnvarošana par sabiedrības pārstāvjiem lietas vešanā, ja prasības celšanu pieprasījis mazākuma dalībnieks.

Atšķirībā no likuma „Par akciju un paju sabiedrībām”, kur mazākuma akcionāriem bija jāpārstāv vienu piektdaļu no sabiedrības pamatkapitāla, likumā „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” mazākuma dalībnieka nepieciešamā līdzdalība sabiedrības prasības ierosināšanai ir samazināta uz vienu desmitdaļu, kas ir vērtējams pozitīvi no mazākuma dalībnieku interešu aizsardzības viedokļa.

Likuma „Par akciju sabiedrībām” 100.pantā tika iestrādāta akciju sabiedrības prasības celšanas kārtība un nosacījumi, nosakot, ka akciju sabiedrība ceļ prasības pret dibinātājiem vai citām sabiedrības amatpersonām, ja tā nolemj akcionāru pilnsapulce ar vienkāršu balsu vairākumu vai ja to pieprasa akcionāru mazākums, kas pārstāv ne mazāk par desmito daļu no apmaksātā pamatkapitāla.

Tāpat arī tika atrunāts īpašs gadījums – kamēr sabiedrība nav nodibināta, ikvienam, kas samaksājis daļu no dibināmās sabiedrības akciju vērtības, ir tiesības celt prasību pret dibinātājiem tādā kārtībā, kāda 100.pantā ir paredzēta akcionāru mazākuma prasību celšanai.

¹² Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību: LR likums. Ziņotājs, 1991.gada 14.marts, nr.9. Zaudējis spēku 19.05.2006.

¹³ Par akciju sabiedrībām: LR Likums. Ziņotājs, 1993.gada 25.jūnijs, nr.24. Zaudējis spēku 19.05.2006.

Likums noteica, ka lietas izskatīšanai akcionāru pilnsapulce ievēlē savus pārstāvjus. Ja prasības celšanu pieprasīja akcionāru mazākums, tiesa tā izraudzītās personas varēja iecelt par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā.

Tika noteikts, ka pēc akcionāru mazākuma pieprasījuma prasība jāceļ trīs mēnešu laikā no akcionāru pilnsapulces dienas, prasībai pievienojot attiecīgi apliecinātu pilnsapulces protokola norakstu. Akcionāru mazākumam lietas izskatīšanas laikā jāiesniedz tiesai pierādījumi, ka šiem akcionāriem pieder desmitā daļa no sabiedrības pamatkapitāla.

Vienlaikus likums paredzēja, ka akcionāru mazākumam, kas pieprasījis prasības celšanu, jāsedz tiesas izdevumi, ja prasību noraida.

Likums noteica arī zaudējumu atlīdzības kārtību, atrunājot, ka par zaudējumiem, kas atbildētājam rodas nepamatotas prasības dēļ, ir solidāri atbildīgi tie akcionāri, kuru rīcībā saskatāms ļauns nolūks vai rupja nolaidība.

Prasības noilguma termiņš tika noteikts trīs gadi. Prasības noilguma termiņš sākas:

- 1) prasījumiem pret akciju sabiedrības valdes un padomes locekļiem — ar dienu, kad radušās tiesības uz prasību;
- 2) prasījumiem sakarā ar akciju sabiedrības dibināšanu — ar dienu, kad sabiedrība reģistrēta Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā.

Likums paredzēja, ka mierizlīgums vai atteikšanās no prasībām, kuras akciju sabiedrībai ir tiesības celt sakarā ar tās nodibināšanu, nav pieļaujama, ja akcionāru pilnsapulcē pret to iebilst akcionāri, kuri pārstāv ne mazāk par piekto daļu no sabiedrības apmaksātā pamatkapitāla.

Autors secina, ka arī likums „Par akciju sabiedrībām” paredzēja sabiedrības prasības celšanas kārtību, kur sabiedrībai bija pienākums celt prasību pamatojoties uz akcionāru sapulces lēmumu vai mazākuma akcionāra pieprasījumu. Ņemot vērā, ka prasībai bija pievienojams attiecīgi apliecināts pilnsapulces protokola noraksts, secināms, ka jautājums par sabiedrības prasības celšanu varēja tikt izskatīts tikai akcionāru sapulcē un sabiedrības prasība varēja tikt celta tikai pēc akcionāru sapulces noturēšanas.

Atšķirībā no likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” likums „Par akciju sabiedrībām” neparedzēja mazākuma dalībnieka nozīmētā pārstāvja automātisku pilnvarošanu lietas vešanai, bet gan atrunu, ka akcionāru pilnsapulce ievēlē savus pārstāvjus lietas izskatīšanai, savukārt, ja prasības celšanu pieprasījis mazākuma akcionārs, tiesa tā izraudzītās personas var iecelt par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā. Tieši šī norāde „var” ir uzskatāma par alternatīvu pārstāvju iecelšanas iespējamību, nevis automātisku pilnvarošanu kā paredzēts likumā „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību”. Tādējādi secināms, ka

sabiedrības prasībās, kuras tika celtas pēc mazākuma akcionāra pieprasījuma, tiesa izvērtēja sabiedrības pilnsapulcē ievēlēto pārstāvju piemērotību lietas izskatīšanai un gadījumā, ja attiecīgajiem pārstāvjiem tikta konstatēts interešu konflikts vai kāds cits būtisks apstāklis, kas kavēja tiem darboties sabiedrības interesēs saistībā ar celto prasību, tiesa varēja iecelt piemērotu mazākuma akcionāra nominēto pārstāvi, kurš pārstāvētu sabiedrības intereses attiecīgajā sabiedrības prasībā.

Likuma „Par akciju sabiedrībām” regulējums bija tuvs vēsturiskajam likuma „Par akciju un paju sabiedrībām” regulējumam, abos šajos likumos tika paredzēta sabiedrības prasības celšana pamatojoties uz akcionāru sapulces balsojumu, mazākuma akcionāriem tika dota iespēja ierosināt prasības celšanu, mazākuma akcionāri varēja lūgt iecelt savus nozīmētos pārstāvjus (iecelšana nenotika automātiski kā noteikts likumā „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību”), vienlaikus ar prasības celšanu bija jāiesniedz arī protokola noraksts, kā arī tika noteikts noilgums šādām prasībām.

Lai arī likums „Par akciju sabiedrībām” un likums „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību” nesaturēja tik plaši *expressis verbis* aprakstītu amatpersonu atbildības regulējumu kā šobrīd Komerclikumā noteiktais, vienlaikus no šiem likumiem, līdzīgi kā Komerclikuma gadījumā, skaidri izrietēja sabiedrības amatpersonu darbības uzticības raksturs, kas būtībā ietver visus augstāk minētos pienākumus.

No likuma „Par akciju sabiedrībām” un likuma „Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību”, piemērojot to sistēmā ar Civillikuma noteikumiem par pilnvarojumu un pilnvarnieka pienākumiem, faktiski izriet valdes locekļu pienākums rūpēties par sabiedrības lietām kā par savām paša un vest sabiedrības lietas ar vislielāko rūpību. Tāpat arī minētajos likumos tika paredzēts mehānisms prasības celšanai pret izpildinstitūcijas un pārraudzības institūcijas locekļiem, kā arī dibinātājiem, ja tie nav rūpējušies par sabiedrību ar pienācīgu rūpību un tā rezultātā ir nodarījuši sabiedrībai zaudējumus.

1.4. Spēkā esošais Komerclikuma regulējums

Attīstoties tirgus attiecībām, attīstījās arī likumdošana par kapitālsabiedrībām, 20.gadsimta nogalē tika grozīti virkne likumu Eiropā un Krievijā. Tāpat arī Latvijā norisinājās darbs pie Komerclikuma¹⁴ izstrādes, viens no jautājumiem – mazākuma dalībnieku tiesību aizsardzība. Latvijā šis darbs rezultējās Komerclikuma 172.panta normā, paredzot mazākuma dalībniekiem tiesības iesniegt pieprasījumu sabiedrībai un nosakot sabiedrības pienākumu celt

¹⁴ Komerclikums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.gada 4.maijs, nr. 158/160.

prasību, izpildot šo pieprasījumu, kas salīdzinājumā ar vēsturisko regulējumu jau tika daudz detalizētāk atrunāts.

Prasījumiem, kurus sabiedrības dalībnieki vērš pret tās orgāniem, ir jābūt vēršiem tieši sabiedrības interešu aizsardzībai, jo sabiedrība ir tāds personu izveidots mākslīgs veidojums, kuram ir tikai juridiski nostiprināta iespēja izteikt savu gribu un iespēja stāties tiesiskajās attiecībās. Sabiedrība, kas pati nav korporatīvo (iekšējo) attiecību subjekts, ir labuma guvējs, jo nolēmums, apmierinot attiecīgu prasījumu, tieši neietekmē sabiedrības mantisko – tiesisko sfēru un līdz ar to netieši – arī sabiedrības dalībnieku mantisko – tiesisko sfēru.

Tādējādi sabiedrības dalībnieku interese, kuri izvirza prasījumus, nav procesuāla, bet gan materiāli – tiesiska, tas ir, mantiska rakstura, kas it kā tiek apmierināta, gūstot labumu visai sabiedrībai.

Sabiedrības prasības regulējums ir atrunāts Komerclikuma 172.pantā tā septiņās daļās. Autors apskatīs šīs daļas secīgi, analizējot sabiedrības prasības vispārējo Komerclikumā noteikto regulējumu.

Turpmāk darbā minētais dalībnieku sapulces jēdziens ir attiecināms arī uz akcionāru sapulces jēdzienu un *vice versa*.

1.4.1. Sabiedrības prasības celšana, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu

Komerclikuma 172.panta pirmā daļa nosaka, ka prasību pret dibinātājiem, valdes vai padomes locekļiem vai revidentu sabiedrība ceļ, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, kurš pieņemts ar klātesošo vienkāršu balsu vairākumu. Turklāt sabiedrības statūtos prasības celšanai nedrīkst noteikt lielāku balsu vairākumu.

Attiecīgā norma nepārprotami nosaka, ka sabiedrības prasības celšana ir iespējama, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu. Komerclikuma 210.panta pirmās daļas 7.punkts *expressis verbis* noteic, ka tikai dalībnieku sapulcei ir tiesības pieņemt lēmumus par prasības celšanu pret valdes locekli, padomes locekli, dibinātāju vai dalībnieku, kā arī lemt par sabiedrības pārstāvja iecelšanu lietas vešanai tiesā. Tāpat arī Komerclikuma 268.panta 4.punkts noteic, ka tikai akcionāru sapulces ekskluzīvā kompetencē ir pieņemt lēmumus par prasības celšanu pret valdes un padomes locekļiem un revidentu vai par atteikšanos no prasības pret viņiem, kā arī pieņemt lēmumus par sabiedrības pārstāvja iecelšanu prasības uzturēšanai pret padomes locekļiem.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts savā 2006.gada 20.decembra spriedumā lietā Nr.SKC-747¹⁵ atzinis, ka prasību pret sabiedrības ar ierobežotu atbildību bijušo valdes locekli, dalībnieku vai dibinātāju par zaudējumu piedziņu var celt tikai tad, ja par to lēmusi dalībnieku sapulce, jo atbilstoši Komerclikuma 210.panta pirmās daļas 7.punktam tas ir tikai tās kompetencē.

Lai arī Komerclikuma 172.panta trešā un ceturrtā daļa, ko autors detalizētāk apskatīts darba turpinājumā, paredz, ka prasību pret valdi ceļ un uztur padome un *vice versa*, valde un padome var celt attiecīgo prasību tikai tad, ja dalībnieku sapulce ir pieņēmusi attiecīgu lēmumu.

Tāpat arī likumdevējs ir paredzējis, ka sabiedrības statūtos nedrīkst ierobežot balsošanas kvorumu sabiedrības prasības celšanai, līdz ar to lēmums pieņemams ar vienkāršu balsu vairākumu.

Balsošanas kvoruma ierobežošanas prettiesiskumu cita starpā apstiprina arī 2004.gada 23.maija Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra lēmums¹⁶, ar kuru konstatēts prettiesiskums noteikt statūtos lielāku balsošanas kvorumu kā likumā imperatīvi noteiktais.

Komerclikuma 172.panta piemērošana ir attiecināma uz gadījumiem, kad valdes vai padomes locekļi, dibinātāji vai revidents ir nodarījuši sabiedrībai kādu kaitējumu, nav pildījuši savus pienākumus kā krietni un rūpīgi saimnieki, tomēr konkrētus gadījumus Komerclikuma 172.pants neatrunā.

Atbilstoši literatūrā pieejamajām atziņām, kaitējums ir īpašumam vai personai nodarītais ļaunums vai bojājums, kas rada zaudējumus vai samazina noderīgumu.¹⁷

No iepriekš minētās kaitējuma definīcijas cita starpā secināms, ka atbilstoši Komerclikuma 172.panta noteikumiem sabiedrības prasība ir ceļama par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem (kaitējumu), kurus valdes vai padomes locekļi, dibinātāji vai revidents ir nodarījuši sabiedrībai, nepildot savus pienākumus kā krietni un rūpīgi saimnieki vai kā citādi.

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, Nr.19, 624-627.lpp.

¹⁶ 2004.gada 23.maija Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra lēmums. Pieejams internetā: <http://www.ur.gov.lv/?a=65&l=216> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

¹⁷ Akadēmiskā terminu datubāze. LZA Terminoloģijas komisija <http://termini.lza.lv/term.php?term=kait%C4%93jums&list=kait%C4%93jums&lang=LV> (aplūkots 2011.gada 26.oktobrī).

Komerclikuma 172.pants pilnā mērā attiecināms arī uz bijušajiem valdes vai padomes locekļiem, dalībniekiem un revidentu. Šādu viedokli apstiprina arī tiesu prakse¹⁸, kas apstiprina, ka atbildētāja neesamība dalībnieka un valdes locekļa statusā, neizslēdz Komerclikumā atrunātās sabiedrības prasības piemērošanu, jo atbilstoši Civillikuma 3.panta noteikumiem katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies.

1.4.2. Sabiedrības prasības celšana, pamatojoties uz dalībnieku mazākuma pieprasījuma

Komerclikuma 172.panta otrā daļa nosaka, ka sabiedrībai ir pienākums celt prasību pret 172.panta pirmajā daļā minētajām personām arī tad, ja to pieprasa dalībnieku mazākums, (i) kurš kopā pārstāv ne mazāk par vienu divdesmito daļu no sabiedrības pamatkapitāla vai (ii) kura līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā nav mazāka par piecdesmit tūkstošiem latu. Šādā gadījumā dalībnieku mazākuma pieprasījumu iesniedz sabiedrības institūcijai, kurai saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem ir tiesības celt prasību, bet, ja šī institūcija viena mēneša laikā neceļ prasību tiesā, dalībnieku mazākums 172.panta sestajā daļā noteiktajā termiņā (t.i. trīs mēnešu laikā) var celt prasību bez šīs institūcijas starpniecības.

Saskaņā ar šīs attiecīgās normas regulējumu sabiedrībai ir pienākums celt prasību arī tad, ja to pieprasa dalībnieku mazākums, kas atbilst likumā noteiktajiem kritērijiem. Šāds dalībnieku mazākums iesniedz pieprasījumu sabiedrības izpildinstitūcijai, kurai ir pienākums nodrošināt sabiedrības prasības celšanu.

No Komerclikuma 172.panta otrās daļas jēgas izriet, ka sabiedrības mazākuma pieprasījumam ir jābūt rakstveidā noformētam un tādām, lai no tā būtu redzams, pret kuru sabiedrības institūcijas locekli, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem būtu ceļama prasība. Šim pieprasījumam saturiski ir jābūt tik lielā mērā konkretizētam, lai nepastāvētu šaubas par ceļamās prasības pamatu un priekšmetu un lai uz šī pieprasījuma pamata – to pēc būtības saturiski negrozot – būtu iespējams sagatavot prasības pieteikumu, kas atbilstu Civilprocesa likuma¹⁹ 128.panta noteikumiem.

Ņemot vērā dalībnieku sapulces ekskluzīvo kompetenci, kurā ietilpt tiesības pieņemt lēmumus par prasības celšanu, ne sabiedrības padome, ne valde nav tiesīga izlemt jautājumu

¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006. gada 20. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-747. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, Nr.19, 624-627.lpp.

¹⁹ Civilprocesa likums: LR Likums. Ziņotājs, 1998.gada 3.decembris, nr. 326/330.

par prasības celšanu pat tad, ja saskaņā ar Komerclikuma 172.panta otro daļu to pieprasa sabiedrības dalībnieku mazākums. Tāpēc gadījumā, kad dalībnieku mazākums ir iesniedzis sabiedrības padomei vai valdei pieprasījumu celt sabiedrības prasību, attiecīgajai institūcijai ir jāgādā par ārkārtas dalībnieku sapulces sasaukšanu ar atbilstošu darba kārtību – lēmuma pieņemšana par prasības celšanu sakarā ar dalībnieku mazākuma pieprasījumu.

Komerclikuma noteikumi neparedz mazākuma dalībniekam vispārīgu tiesību pašam celt prasību pret sabiedrības valdes vai padomes locekļiem, dibinātājiem vai revidentu. Tikai izņēmuma gadījumā, kas minēts Komerclikuma 172.panta otrajā daļā, mazākuma dalībnieks var celt prasību sabiedrības vārdā. Lai likumā noteiktā izņēmuma gadījumā mazākuma dalībnieks iegūtu tiesības celt sabiedrības prasību tiesā, Komerclikums izvirza konkrētus nosacījumus:

- jautājums par prasības celšanu ir ticis izskatīts sabiedrības dalībnieku sapulcē, bet:
(a) viena mēneša laikā prasība no pilnvarotās institūcijas puses prasības nav celta tiesā, neskatoties uz dalībnieku sapulces pozitīvo balsojumu vai (b) dalībnieku sapulce ir nolēmusi necelt prasību tiesā (t.i., nav bijis pozitīvs balsojums dalībnieku sapulcē);
- pilnvarotā institūcija viena mēneša laikā pēc pieprasījuma saņemšanas nav ierosinājusi sasaukt dalībnieku sapulci ar darba kārtības jautājumu par mazākuma dalībnieka pieprasījumu celt attiecīgo sabiedrības prasību;
- dalībnieku sapulce nav tikusi noturēta trīs mēnešu laikā no pieprasījuma saņemšanas attiecīgajā likumā noteiktajā sabiedrības institūcijā.

Tādējādi Komerclikums nosaka procedūru, kas mazākuma dalībniekiem ir jāievēro, lai varētu tikt atzīts, ka mazākuma dalībnieks ir ieguvījis prasījuma tiesības.

1.4.3. Sabiedrības pārstāvība prasības celšana un uzturēšana

Komerclikuma 172.panta trešā daļa nosaka, ka sabiedrības prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome. Ja sabiedrībai nav padomes, dalībnieku sapulce, kura pieņem lēmumu par prasības celšanu pret valdes locekļiem, prasības celšanai un uzturēšanai ievēlē vienu vai vairākus sabiedrības pārstāvjus.

Savukārt, Komerclikuma 172.panta ceturrtā daļa dod valdei iespējas celt sabiedrības prasību, nosakot, ka sabiedrības prasību pret dibinātājiem, padomi un revidentu ceļ un uztur valde, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi.

Ņemot vērā, ka sabiedrība savu rīcībspēju spēj realizēt tikai caur tās pārstāvjiem, kuru kompetence noteikta likumā, pastāv būtisks jautājums par pārstāvību prasību celšanas gadījumā. Šā iemesla dēļ likumdevējs Komerclikuma 172.pantā ir daļēji ietvēris regulējumu šim jautājumam. Likumdevējs ir centies regulēt procesuālās dabas jautājumu, nosakot, ka prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome, un gadījumā, ja sabiedrībai nav padomes, nosakot sabiedrības dalībnieku sapulcei par pienākumu ievēlēt vienu vai vairākus sabiedrības pārstāvjus.

Jautājumā par prasījumu celšanu pret dibinātājiem, padomi un revidentu likumdevējs vairs nav tik dispozitīvs kā attiecībā pret valdi. Komerclikuma 172.panta ceturtais daļa paredz dalībnieku sapulcei tiesības pašai lemt par sabiedrības celtās prasības iesniegšanas (celšanas) un uzturēšanas iemēsājumu jeb, citiem vārdiem sakot, par sabiedrības rīcībspējas praktisko realizāciju. Likums pieļauj, ka sabiedrība par prasības cēlēju un uzturētāju var izraudzīties jebkuru tam piemērotu personu. Tādējādi Komerclikuma 172.panta noteikumi nenonāk pretrunā ar dalībnieku sapulces ekskluzīvo kompetenci pašai lemt par prasību un par pārstāvjiem un neierobežo to.

Civilprocesa likuma 82.panta noteikumi nosaka, ka fiziskās personas lietas tiesā var vest pašas vai ar pilnvarotu pārstāvju starpniecību. Savukārt juridisko personu lietas tiesā ved to amatpersonas, kas darbojas likumā, statūtos vai nolikumā piešķirto pilnvaru ietvaros, vai arī citi juridisko personu pilnvaroti pārstāvji.

Komerclikuma 172.panta trešās un ceturtais daļas noteikumi precizē Civilprocesa likuma 82.panta otrajā daļā pausto principu attiecībā uz sabiedrības celtajām prasībām un nosaka specifisku procesuālo pārstāvību. Komerclikuma normas nodrošina, lai sabiedrības prasības tiesā celtu un sabiedrību tiesā pārstāvētu personas, kuras neapšaubāmi darbojas sabiedrības interesēs. Tādējādi, ņemot vērā valdes un padomes rīcībā esošo informāciju par sabiedrības pārvaldi, tās finanšu rādītājiem, kā arī valdes un padomes pienākumu nodrošināt sekmīgu sabiedrības pārvaldi, tieši šīs personas ir tiesīgas saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem pārstāvēt sabiedrības intereses tiesā.

Tāpat arī no Komerclikuma normām autors secina, ka likums pieļauj tā saucamo šķērsprasību realizāciju, kur valde vērsas pret padomi, savukārt padome pret valdi. Šādās prasībās nereti sabiedrības likumiskajiem pārstāvjiem var rasties interešu konflikts prasības celšanai un uzturēšanai, tādēļ šādos interešu konfliktu rašanās gadījumos dalībnieku sapulcei ieteicams izvērtēt šo iespējamo interešu konfliktu un nepieciešamības gadījumā iecelt īpašo pārstāvi sabiedrības prasības celšanai un uzturēšanai.

Ja prasības celšanu pieprasa dalībnieku mazākums, tiesa tā izraudzītās personas pielaiž par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā, ja tam ir svarīgs iemesls. Lai neradītu šaubas un pārpratumus likumdevējs ir noteicis, ka par svarīgu iemeslu jebkurā gadījumā uzskatāms gadījums, kad attiecīgā institūcija, neņemot vērā dalībnieku mazākuma pieprasījumu, neceļ prasību tiesā.²⁰

Nereti sabiedrības mazākumdalībnieki dalībnieku sapulces sasaukšanai un prasības celšanas ierosināšanai savu interešu aizsardzības nolūkos cenšas iesaistīt arī Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru, jo sabiedrības amatpersonas atsakās sasaukt dalībnieku sapulces. Tā, piemēram, galvenais notārs savā 2009.gada 29.decembra lēmumā²¹ ir norādījis, ka dalībnieku sapulces sasaukšanu reglamentē Komerclikuma 213.pants, kurš nosaka, ka dalībnieku mazākums, kas kopā pārstāv ne mazāk par vienu divdesmito daļu no pamatkapitāla, var pieprasīt prasības celšanu tiesā pret valdes locekli, nevis pieprasīt sasaukt dalībnieku sapulci, iekļaujot sapulces darba kārtībā jautājumu par prasības celšanu pret sabiedrības valdes locekli.

Saskaņā ar Komerclikuma regulējumu sabiedrības prasību ceļ un uztur likumā pilnvarotā institūcija, pamatojoties uz dalībnieku sapulces likumīgu lēmumu. Izņēmums ir gadījumi, kad dalībnieku sapulce ir ievēlējusi īpašo pārstāvi sabiedrības prasības celšanai un uzturēšanai vai tiesa, pamatojoties uz svarīgu iemeslu, pielaiž mazākuma dalībnieka izraudzītās personas, atbilstoši Komerclikuma 172.panta piektās daļas noteikumiem.

1.4.4. Sabiedrības prasības celšana tiesā un atbildība par sabiedrībai radītajiem zaudējumiem nepamatotas prasības dēļ

Komerclikuma 172.panta sestā daļa nosaka, ka prasība ceļama tiesā trīs mēnešu laikā no dienas, (i) kad dalībnieku sapulce pieņēmusi lēmumu par prasības celšanu vai (ii) kad saņemts dalībnieku mazākuma pieprasījums. Prasībai pievienojams atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem apliecināts sapulces protokola izraksts. Dalībnieku mazākumam, ceļot prasību tiesā, ir pienākums pievienot pierādījumus par to, ka (a) šie dalībnieki pārstāv ne mazāk par vienu divdesmito daļu no sabiedrības pamatkapitāla vai (b) viņu līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā nav mazāka par piecdesmit tūkstošiem latu. Tāpat arī mazākuma

²⁰ Komerclikuma 172.panta piektā daļa.

²¹ 2009.gada 29.decembra Galvenā valsts notāra lēmums. Pieejams internetā: <http://www.ur.gov.lv/gvn.html?a=65&l=1422> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī)

dalībniekam ir pienākums pievienot pierādījumus par attiecīgu dalībnieku mazākuma pilnvarojumu prasības celšanai.

Attiecīgā Komerclikuma norma nosaka termiņus sabiedrības prasības iesniegšanai, kā arī prasībai pievienojamos dokumentus un pierādījumus.

Komerclikuma 172.panta septītā daļa paredz, ka par zaudējumiem, kas sabiedrībai radušies nepamatotas prasības dēļ, atbild solidāri tie par prasības celšanu balsojušie dalībnieki vai dalībnieku mazākums, kuru rīcībā konstatēts ļauns nolūks vai rupja neuzmanība.

Var secināt, ka Komerclikuma 172.pants norāda gadījumus, kuros sabiedrība var celt prasību pret dibinātājiem, valdes un padomes locekļiem, revidentu, bet pret dalībniekiem prasību var celt tikai par zaudējumiem, kas sabiedrībai radušies nepamatotas prasības dēļ. Tādā gadījumā solidāri atbild tie par prasības celšanu balsojušie dalībnieki vai dalībnieku mazākums, kuru rīcībā konstatēts ļauns nolūks vai rupja neuzmanība.

Civilprocesa likums tiesvedības uzsākšanu izcēlis kā darbību, kurai nepieciešams speciāls pilnvarojums. Konkrētajā gadījumā par tiesvedību iniciējošu dokumentu uzskatāms nevis prasības pieteikums, bet gan dalībnieku sapulce vai mazākuma dalībnieka pieprasījums par sabiedrības prasības celšanu.

Saskaņā ar grozījumiem Komerclikumā, kas stājas spēkā 2002.gada 15.martā,²² 172.panta septītajā daļā vārdi „kuru rīcībā tiesa konstatējusi ļaunprātību vai nolaidību” tika aizstāti ar vārdiem „kuru rīcībā konstatēts ļauns nolūks vai rupja neuzmanība”, tādējādi nosakot, ka šāda fakta konstatācija var būt ne tikai no tiesas puses.

Ar Komerclikuma 172.pantu ir regulēta sabiedrības prasības celšanas kārtība, kur pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, sabiedrība ir tiesīga celt prasību pret dibinātājiem, valdes un padomes locekļiem vai revidentu. Ja tiesā prasība tiks noraidīta, par zaudējumiem, kas sabiedrībai radīsies nepamatotas prasības dēļ, būs solidāri jāatbild tiem par prasības celšanu balsojošiem dalībniekiem, kuru rīcībā tiesa konstatēs ļaunprātību vai nolaidību.

Darba turpinājumā tiks apskatīta citu valstu pieredze un sabiedrības prasības regulējums, lai izdarītu secinājumus par sabiedrības prasības realizēšanas priekšnosacījumiem un citiem ar to saistītajiem būtiskajiem jautājumiem, aplūkojot arī Vācijas vēsturisko sabiedrības prasības regulējumu, uz kuru lielā mērā ir balstīta aktuālā Komerclikuma 172.panta redakcija.

²² Grozījumi Komerclikumā: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2002.gada 1.martā, nr. 34 (2609).

1.5. Sabiedrības prasības vispārīgais regulējums Vācijas un anglosakšu tiesībās

Lai valdes locekli sauktu pie atbildības, ir jārealizējas kumulatīvu pazīmju kopumam, proti, kontinentālās Eiropas komerciesībās ir jābūt nodarītiem zaudējumiem sabiedrībai un valdes loceklim ir jāpierāda, ka tas ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks,²³ savukārt anglosakšu komerciesībās ir jābūt zaudējumiem sabiedrībai un jāpierāda, ka valdes loceklis nav rīkojies atbilstoši Sabiedrību likumā (*The Companies Act*)²⁴ noteiktajiem valdes locekļu pienākumiem.²⁵

Kā anglosakšu komerciesībās, tā arī kontinentālās Eiropas komerciesībās tiek noteikts, ka valdes locekļi par savu pienākumu pildīšanu atbild sabiedrības priekšā, nevis tieši dalībniekiem.²⁶

Vācijas tiesiskais regulējums paredz, ka nav valdes locekļi nenes atbildību pret trešajām personām, kas savukārt nozīmē, ka valdes loceklis ir atbildīgs tikai pret sabiedrību. Līdz ar to prasību pret valdes locekli var celt tikai pati sabiedrība – ar to saprotot tās pārstāvjus, kuriem ir attiecīgās pilnvaras šādu prasību celšanā. Savukārt anglosakšu tiesības paredz valdes locekļu atbildību arī pret dibinātājiem un citiem kreditoriem.

Atšķirībā no anglosakšu un kontinentālās Eiropas sabiedrību formām Eiropas Privātā sabiedrības gadījumā ir jārunā par pastiprinātu sabiedrības valdes locekļu atbildību pret dalībniekiem un citiem kreditoriem.

Lai pilnveidotu Eiropas Privātā sabiedrību tiesisko regulējumu dalībnieku atbildības izpratnē, no Eiropas Regulas projekta²⁷ 31.panta ceturtais daļas izriet, ka Eiropas Privātā sabiedrības valdes loceklis ir atbildīgs pret sabiedrību par katru rīcību vai nolaidību, kā rezultātā tiek pārkāpti regulā noteiktie valdes locekļa pienākumi, Eiropas Privātā sabiedrības statūti vai dalībnieku lēmumi un sabiedrībai tiek nodarīti zaudējumi. Ja šādu pārkāpumu izdara vairāk nekā viens valdes loceklis, tad visi valdes locekļi, kas ir rīkojušies saskaņoti, ir solidāri un arī katrs atsevišķi atbildīgi.

²³ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Pieejams internetā: <http://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/BJNR004770892.html> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

²⁴ The Companies Act 2006. Pieejams internetā: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

²⁵ The Companies Act 2006, Clause 171-177.

²⁶ Loos A. Directors Liability: A Worldwide Review, 2006, p.285.

²⁷ 2008. gada 25. jūnija Eiropas Komisijas priekšlikums COM (2008) 396/3 "Par Padomes regulas projektu par Eiropas privātās sabiedrības tiesisko regulējumu", Brisele, 2008.

Regulas projekta 31.panta piektā daļa paredz, ka ārpus kaitējuma, ko paredz regulas nosacījumi, valdes locekļu atbildību regulē dalībvalsts nacionālie normatīvie akti.

Tāpat no Eiropas Regulas projekta par valdes locekļa atbildību izriet, ka valdes locekļi ir atbildīgi par savu pienākumu pildīšanu tikai pret sabiedrību un ne individuāliem dalībniekiem, kreditoriem ir tiesības savus prasījumus vērst tikai pret sabiedrību, nevis tās amatpersonām. Savukārt sabiedrībai ir tiesības celt prasību pret tās amatpersonām.

Šādu amatpersonu tiešas atbildības neesamību individuālu dalībnieku un kreditoru priekšā paredz arī anglosakšu komercietisību principi, kas noteic, ka, kamēr sabiedrība ir maksātspējīga, *locus standi* jeb tiesības celt prasību pret valdes locekļiem pieder pašai sabiedrībai, kuru pārstāv valde vai nepieciešamības gadījumā dalībnieku sapulce.²⁸

Autos vēlas atzīmēt, ka Komerclikuma 172.panta regulējums pēc savas būtības ir ļoti tuvs Vācijas Akciju sabiedrību likuma (*Aktiengesetz*)²⁹ (turpmāk – AktG) § 147 redakcijai, kas bija spēkā no 1998.gada līdz 2005.gadam. Šī iemesla dēļ darba turpinājumā detalizētāk tiks aplūkots attiecīgais tā laika Vācijas regulējums.

AktG § 147 pirmā daļa noteica, ka sabiedrības prasības par zaudējumu atlīdzību pret personām, kas ir atbildīgas saskaņā ar AktG § 46 līdz 48 un § 53 un kas radušās sakarā ar sabiedrības dibināšanu vai kas radušās sakarā ar sabiedrības pārvaldi vai saskaņā ar AktG § 117, pret valdes vai padomes locekļiem, tiek celtas, ja akcionāru sapulce tā nolemj ar vienkāršu balsu vairākumu vai ja to pieprasa mazākums, kuram piederušās akcijas kopā līdzinās vienai desmitdaļai pamatkapitāla vai pārsniedz to. Šāds mazākuma pieprasījums tiek ievērots vienīgi tad, ja tiek iesniegti pierādījumi, ka šo mazākumu veidojošie akcionāri ir bijuši akciju turētāji ne mazāk kā trīs mēnešus pirms akcionāru sapulces datuma. Ar zvērestu pie notāra apliecināta rakstiska liecība tiek uzskatīta par pietiekamu pierādījumu. Jebkādas prasības par zaudējumu atlīdzību ir jāceļ sešu mēnešu laikā pēc akcionāru sapulces datuma.

Saskaņā ar AktG § 147 pirmo daļu, sabiedrība ceļ prasību pret valdes locekļiem, ja:

- 1) šādu lēmumu pieņēmusi akcionāru sapulce;
- 2) to pieprasa mazākuma akcionāri, kuriem kopā pieder vismaz viena desmitā daļa sabiedrības pamatkapitāla.

²⁸ Case: Foss v. Harbottle. Pieejams internetā: <http://kenyalawresourcecenter.blogspot.com/2011/07/majority-rule-foss-vs-harbottle-1843.html> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

²⁹ Aktiengesetz. Pieejams internetā: <http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

Tādējādi redzams, ka attiecīgās AktG normas ir tuvas šī brīža Komerclikuma regulējumam, kas arī nosaka, ka prasību pret valdi sabiedrība ceļ, ja šādu lēmumu pieņem akcionāru sapulce vai ja to pieprasa akcionāru mazākums.

Šī paša paragrāfa otrā daļa nosaka, ka akcionāru sapulce var iecelt īpašus pārstāvjus zaudējumu atlīdzības prasības celšanai. Ja akcionāru sapulce ir nolēmusi celt šādu prasību par zaudējumu atlīdzību vai ja to ir pieprasījis mazākums, tiesa pēc to akcionāru ierosinājuma, kuriem piederošās akcijas kopā veido vai pārsniedz vienu desmitdaļu no pamatkapitāla vai vienu miljonu eiro pēc nominālvērtības, iecel personas, kas nav tās, kas tiesīgas pārstāvēt sabiedrību saskaņā ar AktG § 78 vai § 112, par sabiedrības pārstāvjiem prasības celšanai par zaudējumu atlīdzību, ja tiesa uzskata, ka viņu iecelšanai ir nepieciešama prasības pienācīgai celšanai. Ja tiesa pieņem šo ierosinājumu, tad sabiedrība sedz tiesas izdevumus. Šo lēmumu ir atļauts tūlītēji pārsūdzēt. Tiesas ieceltie pārstāvji var prasīt sabiedrībai atlīdzināt saprātīgus naudas izdevumus, kā arī prasīt atlīdzību par saviem pakalpojumiem. Tiesa nosaka šos izdevumus un atlīdzību. Arī šo lēmumu ir atļauts tūlītēji pārsūdzēt. Tālākas pārsūdzības nav atļautas. Galīgais lēmumus, kuru nevar pārsūdzēt, tiek izpildīts saskaņā ar Vācijas procesuālo normatīvo aktu noteikumiem.

Attiecīgi AktG §147 trešā daļa paredz, ka, ja kompensācijas prasība netiek celta saskaņā ar AktG §147 pirmo daļu, tiesa, pēc akcionāru ierosinājuma, kuriem piederošās akcijas kopā pārsniedz piecus procentus no pamatkapitāla vai sasniedz pieci simti tūkstoši eiro, var iecelt īpašu pārstāvi, ja pastāv apstākļi, kas pamato nopietnas aizdomas, ka sabiedrībai ir nodarīts kaitējums, ja nav ievērots vai ir nopietni pārkāpts likums. Tiesas ieceltais pārstāvis ceļ kompensācijas prasību tādā mērā, kādā tiesvedības process viņa vērtējumā ļauj paredzēt atbilstošus pienākumus.

Ja mazākums ir pieprasījis zaudējumu atlīdzības prasības celšanu un sabiedrībai ir jāsedz tiesvedības izdevumi, jo tiesvedībā prasība nav apmierināta pilnībā vai daļēji, tad mazākuma pienākums ir atlīdzināt šādus izdevumus sabiedrībai. Ja sabiedrība ir pilnībā lietu zaudējusi, mazākums atlīdzina sabiedrībai tiesas izdevumus, kas sabiedrībai radušies sakarā ar īpašo pārstāvju iecelšanu saskaņā ar AktG §147 trešās daļas trešo teikumu, kā arī ar šo īpašo pārstāvju naudas izdevumus un atlīdzību.³⁰

Attiecīgās Vācijas AktG un Latvijas Komerclikuma normas ir ļoti līdzīgas pēc savas būtības, tādējādi secināms, ka Latvijas likumdevējs pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, ieviešot komercdarbības tiesisko regulējumu, par pamatu ir ņēmis gan 1937.gada likuma „Par akciju sabiedrībām”, gan Vācijas AktG § 147 noteikto sabiedrības prasības regulējumu.

³⁰ AktG § 147 ceturtā daļa.

Sabiedrības prasības celšanas un to iemeslu atruna abu valstu likumdošanā ir ļoti līdzīga, kur par pamatu sabiedrības prasības celšanai ir dalībnieku sapulce un tajā pieņemtie lēmumi. Tāpat arī sabiedrības mazākuma dalībniekam ir paredzētas tiesības pieprasīt sabiedrības prasības celšanu, ja tas atbilst likumā noteiktajiem kritērijiem.

Vienlaikus autors vēlas atzīmēt, ka Vācijas tiesu praksē atzīts, ka dalībnieku sapulces lēmums ir jāpilda tiktāl, ciktāl tas ir likumīgs.³¹ Tādējādi, ja dalībnieku sapulcē pieņemtais lēmums par sabiedrības prasības celšanu nav likumīgs, likumiskajiem sabiedrības pārstāvjiem vai ieceltajam sabiedrības īpašajam pārstāvim attiecīgais dalībnieku sapulces lēmums nav jāpilda un sabiedrības prasības nav jāceļ.

Var secināt, ka, lai regulētu dibinātāju, valdes un padomes locekļu, kā arī revidenta atbildību, pozitīvi ir vērtējama Vācijas praksē pārbaudītā sabiedrības prasības pārņemšana no Vācijas komerciesību regulējuma un ieviešana Latvijas normatīvajos aktos. Tajā pašā laikā negatīvi ir vērtējams detalizētu procesuālo normu trūkumu, kas regulētu sabiedrības procesuālos aspektus, kuri AktG tomēr ir paredzēti.

³¹ Case: BGH NJW 1993, 259 VIII. Civil Senate (VIII ZR 91/91). Pieejams internetā: http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=934 (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

2. SABIEDRĪBAS PRASĪBAS CELŠANAS PRIEKŠNOTEIKUMI

Apskatot sabiedrības prasības regulējumu Komerclikumā un citos normatīvajos aktos, kuros nav detalizēti noteikti priekšnoteikumi sabiedrības prasības celšanai, autors uzskata par īpaši būtisku analizēt tieši šos priekšnoteikumus, kuriem jārealizējas, lai būtu iespējams celt sabiedrības prasību tiesā pret sabiedrības amatpersonām, dibinātājiem vai revidentu.

2.1. Pienācīga dalībnieku sapulces sasaukšana sabiedrības prasības celšanai

Procesuāli pirms sabiedrības prasības celšanas ir sasaucama un noturama dalībnieku sapulce atbilstoši normatīvajam regulējumam.

Dalībnieku sapulce tiek sasaukta ar mērķi katram dalībniekam piedalīties sabiedrības pārvaldē, tajā skaitā, realizēt savas balsojuma tiesības jautājumā par sabiedrības prasības celšanu. Likumā norādīts, ka dalībniekam balsstiesības dod tikai pilnībā apmaksāta daļa un katra daļa dalībniekam dod tikai vienu balsi, ja statūtos nav noteikts citādi.

Sabiedrības prasības celšanas gadījumā dalībniekam nav tiesību piedalīties balsošanā, ja tiek pieņemts lēmums par viņa atbrīvošanu no saistībām vai atbildības par prasības celšanu pret viņu. Nosakot pārstāvības normu, šā dalībnieka balsis netiek ņemtas vērā.

Komerclikuma 213.pants regulē dalībnieku sapulces sasaukšanas procedūru, nosakot, ka valdei ir pienākums sasaukt dalībnieku sapulci statūtos paredzētajos gadījumos, kā arī tad, ja:

- 1) iestājušies Komerclikuma 219.pantā minētie apstākļi (t.i., ja sabiedrības zaudējumi pārsniedz pusi no sabiedrības pamatkapitāla vai arī sabiedrībai ir ierobežota maksātspēja, konstatētas vai draud iestāties maksātnespējas pazīmes);
- 2) to pieprasa padome;
- 3) to pieprasa dalībnieki, kas pārstāv ne mazāk kā vienu desmitdaļu no sabiedrības pamatkapitāla.

Ja valde nenasauc dalībnieku sapulci mēneša laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas, to pēc jebkura dalībnieka pieprasījuma sasauc padome. Savukārt, ja padome nenasauc dalībnieku sapulci viena mēneša laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas, to var sasaukt komercreģistra iestāde par maksu.

Atbilstoši spēkā esošajam regulējumam dalībnieku sapulces norisei obligāts priekšnoteikums ir tā pienācīga sasaukšana, izņemot gadījumus, ja dalībnieku sapulcē ir

pārstāvēts viss apmaksātais pamatkapitāls, tā atbilstoši Komerclikuma noteikumiem uzskatāma par tiesīgu neatkarīgi no tās sasaukšanas laika un veida.

Paziņojumu par dalībnieku sapulces sasaukšanu valde nosūta visiem dalībniekiem ne vēlāk kā divas nedēļas pirms sapulces. Paziņojumi nosūtāmi uz sabiedrības dalībnieku reģistrā norādītajām adresēm, taču statūtos var noteikt citu paziņošanas kārtību.

Savukārt akcionāru sapulci sasauc valde pēc savas iniciatīvas vai tad, ja to pieprasa padome, revidents vai akcionāri, kuri kopā pārstāv ne mazāk kā vienu divdesmito daļu no sabiedrības pamatkapitāla, ja statūti neparedz mazāku pārstāvības normu.

Akcionāru sapulces sasaukšanas iniciatori pieprasījumā norāda sapulces sasaukšanas iemeslus un darba kārtību. Pieprasījumu par sapulces sasaukšanu iesniedz valdei un padomei un paziņo par to revidentam.

Akcionāru sapulci sasauc ne vēlāk kā triju mēnešu laikā pēc pieprasījuma saņemšanas dienas. Valde izsludina akcionāru sapulces sasaukšanu ne vēlāk kā divu nedēļu laikā pēc pieprasījuma saņemšanas dienas.

Ja valde attiecīgajā termiņā neizsludina ārkārtas akcionāru sapulci, to sasauc padome. Komercreģistra iestāde par maksu sasauc ārkārtas akcionāru sapulci, ja sapulce nav notikusi 270.panta (2¹) daļā noteiktajā termiņā un to pieprasa revidents vai akcionāri, kuri kopā pārstāv ne mazāk kā vienu divdesmito daļu no sabiedrības pamatkapitāla, ja statūti neparedz mazāku pārstāvības normu.

Paziņojums par akcionāru sapulces sasaukšanu izsludināms ne vēlāk kā trīsdesmit dienas pirms paredzētās akcionāru sapulces. Paziņojums par akcionāru sapulces sasaukšanu izsludināms:

- 1) ja sabiedrībai ir uzrādītāja akcijas, — publicējot paziņojumu laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” un vēl vismaz vienā laikrakstā;
- 2) ja sabiedrībai ir arī vārda akcijas vai tikai vārda akcijas, — nosūtot akcionāru reģistrā ierakstītajiem akcionāriem rakstveida paziņojumus.

Dalībnieku un akcionāru sapulci sasauc administratīvajā teritorijā, kurā reģistrēta sabiedrības juridiskā adrese, ja statūtos nav noteikts citādi.

Sapulču gaitas tiek protokolētas kā to paredz Komerclikuma 285.panta noteikumi.

Svarīgi atzīmēt, ka dalībnieku (akcionāru) lēmums attiecībā uz sabiedrību, tās padomes un valdes locekļiem, revidentu un dalībniekiem ir spēkā ar tā pieņemšanas brīdi, ja šajā lēmumā vai likumā nav noteikts cits lēmuma spēkā stāšanās termiņš.

Ievērojot iepriekš norādīto, autors secina, ka īpaša rūpība ir pievēršama dalībnieku sapulces sasaukšanai atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, lai attiecīgajā sapulcē

dalībnieki varētu lemt par sabiedrības prasības celšanu. Ņemot vērā, ka Civilprocesa likums paredz pienākumu iesniegt pierādījumus par iepriekšēju lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, bez dalībnieku sapulces noturēšanas, protokola sagatavošanas un tā iesniegšanas tiesā izpildīt šādu priekšnoteikumu nav iespējams.

Pārkāpjot dalībnieku sapulces sasaukšanas noteikumus, attiecīgajā sapulcē pieņemtie lēmumi, tajā skaitā, lēmums par sabiedrības prasības celšanu, var tikt atzīts par spēkā neesošu, kas savukārt var novest pie attiecīgā priekšnoteikuma neizpildes sabiedrības prasības celšanai, t.i., nebūs ievērota lietas ārpustiesas iepriekšējās izskatīšanas kārtība. Šis attiecīgais jautājums tiks apskatīts darba turpinājumā, nonākot pie secinājuma par dalībnieku sapulces lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu ietekmi uz celto sabiedrības prasību.

2.2. Sabiedrības dalībnieku sapulces pozitīvs lēmums

No Komerclikuma 172.panta izriet, ka sabiedrības prasību ir iespējams celt pret dibinātājiem, valdes vai padomes locekļiem vai revidentu.

Latvijas likumdošana nosaka, ka dalībnieks ir fiziskā vai juridiskā persona (rezidents vai nerezidents), kuram pieder viena vai vairākas sabiedrības daļas. Dalībniekam ir tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē izmantojot tā balsošanas tiesības dalībnieku sapulcē.

Komerclikuma 172.panta pirmā daļa nosaka, ka prasību pret dibinātājiem, valdes vai padomes locekļiem vai revidentu sabiedrība ceļ, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, kurš pieņemts ar klātesošo vienkāršu balsu vairākumu.

Attiecīgā norma nepārprotami nosaka, ka prasības celšana ir iespējama, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu. Arī Komerclikuma 210.panta pirmā daļas 7.punkts *expressis verbis* noteic, ka tikai dalībnieku sapulcei ir tiesības pieņemt lēmumus par prasības celšanu pret valdes locekli, padomes locekli, dibinātāju vai dalībnieku un par sabiedrības pārstāvja iecelšanu lietas vešanai tiesā. Tāpat arī Komerclikuma 268.panta 4.punkts nepārprotami noteic, ka akcionāru sapulces ekskluzīvā kompetencē ir pieņemt lēmumus par prasības celšanu pret valdes un padomes locekļiem un revidentu vai par atteikšanos no prasības pret viņiem, kā arī par sabiedrības pārstāvja iecelšanu prasības uzturēšanai pret padomes locekļiem.

Kā norādījis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments savā 2006.gada 20.decembra spriedumā lietā Nr.SK-747³², sabiedrības prasību iespējams celt arī

³² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, Nr.19, 624-627.lpp.

pret valdes locekli, kurš jau beidzis pildīt valdes locekļa pienākumus, bet zaudējumus ir nodarījis pildot savus valdes locekļa amata pienākumus, tomēr jāatceras, ka šādas prasības var celt tikai piecu gadu laikā no prasības tiesību rašanās dienas.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Aigars Strupišs norāda, ka dalībnieku sapulces protokolam Latvijas komercietību kontekstā ir divi mērķi: viens (sākotnējais) ir privāttiesisks – dokumentēt dalībnieku sapulces norisi, lai nepieciešamības gadījumā (piemēram, strīdi par dalībnieku sapulces lēmumiem u.tml.) varētu to izmantot kā pierādījumu; otrs ir publiski tiesisks – nodrošināt reģistram informāciju kontroles funkcijas pildīšanas ietvaros, proti, noteiktās robežās uzraudzīt sapulču sasaukšanas un norises (galvenokārt – balsošanas) kārtību.³³

Autors uzskata, ka šis publiski tiesiskais mērķis viennozīmīgi ir attiecināms arī uz sabiedrības prasību celšanu, apliecinot tiesai Komerclikumā noteikto pienākumu izpildi – jautājuma izskatīšanu un lēmuma pieņemšanu (balsošanu) dalībnieku sapulcē.

Sabiedrības prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome. Ja sabiedrībai nav padomes, dalībnieku sapulce, kura pieņem lēmumu par prasības celšanu pret valdes locekļiem, prasības celšanai un uzturēšanai ievēlē vienu vai vairākus sabiedrības pārstāvjus. Lēmumu par sabiedrības prasības celšanu dalībnieki var pieņemt ar klātesošo dalībnieku vienkāršu balsu vairākumu. Kā jau iepriekš bija norādīts, sabiedrības statūtos prasības celšanai nedrīkst noteikt lielāku balsu vairākumu. Tādējādi vienkāršs balsu vairākums ir pietiekams, lai pieņemtu lēmumu par sabiedrības prasības celšanu.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija savā 2008.gada 6.oktobra savā spriedumā lietā Nr.C04224708³⁴ ir norādījusi, ka kaut arī Komerclikuma 172.panta trešā daļa nosaka, ka sabiedrības prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome, un minētā panta ceturrtā daļa paredz, ka sabiedrības prasību pret padomi ceļ un uztur valde, padome un valde var celt attiecīgo prasību tikai tad, ja akcionāru sapulce ir pieņēmusi attiecīgu lēmumu.

Uz dalībnieku sapulces lēmuma nepieciešamību norāda gan Komerclikuma 172.panta pirmā daļa, gan turpmākās tā daļas, piemēram, trešās daļas piebilde, ka sabiedrības prasību

³³ Uzņēmumu reģistra Konsultatīvās padomes locekļa un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektora Aigara Strupiša paustais viedoklis. Pieejams internetā: <http://www.ur.gov.lv/faili/Ausma/2.jaut..pdf> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

³⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr.C04224708 (nav publicēts).

pret dibinātājiem, padomi un revidentu ceļ un uztur valde, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi, vai sestās daļas norāde, ka prasībai pievieno attiecīgi apliecinātu sapulces protokola izrakstu.³⁵

Lēmuma nepieņemšana sabiedrības dalībnieku sapulcē ir pamats prasības atstāšanai bez izskatīšanas, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 219.panta 1.punktu, atbilstoši kuram tiesa atstāj prasību bez izskatīšanas, ja prasītājs nav ievērojis attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību; un minētā panta 3.punktu, kas nosaka, ka tiesa atstāj prasību bez izskatīšanas, ja prasību prasītāja vārdā cēlusi persona, kura nav tam likumā noteiktā kārtībā pilnvarota.³⁶

Arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments ir nepārprotami atzinis, ka prasības celšana pret rīkotājdirektoru ietilpst dalībnieku sapulces kompetencē un prasītājam ir jāiesniedz pierādījumi, ka dalībnieku sapulce būtu lēmusi par prasības celšanu pret valdes locekli.³⁷

Tiesa atzinusi, ka dalībnieku sapulce nav lēmusi par prasības celšanu pret atbildētāju, kurš iepriekš bija dalībnieks un rīkotājdirektors, un šo konstatēto juridisko faktu saistījusi ar Komerclikuma 210.panta pirmās daļas 7.punktu, jo prasības pieteikums, kuru parakstījis tagadējais valdes loceklis, iesniegts neievērojot noteikto kompetenci, kas izslēdz prasības apmierināšanu neatkarīgi no pārējiem argumentiem.³⁸

Atbilstoši AktG regulējumam, tā redakcijā līdz 2005.gadam, ir noteikts, ka akcionāru sapulces lēmums pieņemams vispārējā kārtībā. Šajā lēmumā prasījumiem pret amatpersonām ir jābūt pietiekami konkretizētiem. Uzskatāms, ka šī konkretizācijas pakāpe ir pietiekama, ja, piemēram, darba kārtībā ir izsludināts jautājums par īpašās revidenta pārbaudes rezultātiem, un no šā revidenta atzinuma izriet konkrēti prasījumi pret attiecīgajām amatpersonām, un ja akcionāru sapulce nobalso par šāda atzinuma pieņemšanu. Turpretī konkretizācijas pakāpe nav pietiekama, ja darba kārtībā ir vienīgi jautājums par amatpersonu atbrīvošanu no atbildības. Turklāt jāatzīmē, ka akcionāriem, pret kuriem prasījumi tiek izvirzīti kā pret valdes vai padomes locekļiem, nav balsstiesības.³⁹

³⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr.C04224708 (nav publicēts).

³⁶ Turpat.

³⁷ 2006.gada 20.decembra Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-747. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, Nr.19, 624-627.lpp.

³⁸ Turpat.

³⁹ Aktiengesetz § 136.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 129.panta otrās daļas 2.punkta noteikumiem ceļamās sabiedrības prasības pieteikumam ir jāpievieno dokumentus, kas apstiprina lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošanu, ja attiecīgie dokumenti nav pievienoti uzskatāms, ka lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība nav ievērota un tiesai ir jāatstāj prasība bez izskatīšanas, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 219.panta 1.punktu.

Tādējādi autors secina, ka, lai izpildītu attiecīgos Civilprocesa likuma noteikumus, ceļot sabiedrības prasību atbilstoši Komerclikuma 172.panta pirmās daļas noteikumiem, īpaši būtiski ir ievērot likumā noteiktos priekšnoteikumus lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanai – sasaukt (izsludināt) sabiedrības dalībnieku sapulci, lemt par sabiedrības prasības celšanu, sagatavot dalībnieku sapulces protokolu. Tikai tā, iesniedzot prasības pieteikumu, pieteicējs var pievienot pienācīgi noformētu sabiedrības dalībnieku sapulces protokolu, kurā atspoguļots pozitīvs lēmums par sabiedrības prasības celšanu, apliecinot tiesai iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanas kārtību.

2.3. Dalībnieku sapulces lēmuma atzīšana par spēkā neesošu un tā ietekme uz celto sabiedrības prasību

Papildus autors vēlas analizēt problemātiku, kas saistīta ar dalībnieku sapulču lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem un to ietekmi uz celto sabiedrības prasību.

Tiesa, pamatojoties uz dalībnieka, valdes, padomes vai atsevišķa valdes vai padomes locekļa prasību, var atzīt dalībnieku lēmumu par spēkā neesošu, ja šāds lēmums vai tā pieņemšanas procedūra ir pretrunā ar likumu vai statūtiem vai pieļauti būtiski pārkāpumi sapulces sasaukšanā vai lēmuma pieņemšanā. Prasību var celt triju mēnešu laikā no lēmuma pieņemšanas dienas.⁴⁰

Komerclikuma 286.panta pirmajā daļā noteikts, ka akcionāru sapulces lēmumu tiesa var atzīt par spēkā neesošu šajā pantā minētajos gadījumos, cita starpā, ja pārkāpti likuma vai statūtu noteikumi par sapulces sasaukšanu vai ar to saistīto ziņu izsludināšanu (4.punkts) vai ja akcionāram bija prettiesiski liegts piedalīties sapulcē (5.punkts).

Svarīgi atzīmēt, ka, ja lēmums pieņemts, pārkāpjot lēmuma pieņemšanas procedūru, uz šā pamata lēmums nav apstrīdams, ja par tā pieņemšanu nobalsojuši visi dalībnieki.

Tiesību teorijā atzīts, ka katra pilnīga tiesību norma sastāv no tiesiskā sastāva un tiesiskajām sekām. Tiesību normas sastāvdaļas savstarpēji saista vārdi „vajadzēt” vai „varēt”. Ja tiesiskā sastāva gadījumā tiesisko seku iestāšanās ir obligāta, tad tā ir imperatīva tiesību

⁴⁰ Komerclikuma 217.pants.

norma, tāpēc tiesību piemērotājam nav nekādu iespēju izvairīties no tiesisko seku iestāšanās. Ja tiesību normas piemērotājs var izvēlēties, izmantot iestājušās tiesiskās sekas vai nē, tad tā ir dispozitīva tiesību norma.⁴¹

Tādējādi secināms, ka Komerclikuma 286.panta pirmā daļa atbilst dispozitīvas tiesību normas pazīmēm un ka šīs normas jēga un mērķis ir pamatoti un saprātīgi aizsargāt aizskartās tiesības un tiesiskās intereses.

Konstatējot Komerclikuma 286.panta pirmajā daļā noteikto tiesisko sastāvu, tiesai nav pienākums katrā ziņā dalībnieku sapulces lēmumu atzīt par spēkā neesošu, bet tā normā paredzētās tiesiskās sekas var piemērot vai nepiemērot. Līdz ar to tiesai jāmotivē, kādēļ minētā tiesību norma attiecināma vai arī nav attiecināma uz tās konstatētajiem lietas faktiskajiem apstākļiem.⁴²

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments savā spriedumā atzinis, ka minētās normas jēga un mērķis ir pamatoti un saprātīgi aizsargāt aizskartās tiesības un tiesiskās intereses, kas savukārt nozīmē, ka tiesai nav pienākums katrā ziņā akcionāru sapulces lēmumu atzīt par spēkā neesošu, bet tā normā paredzētās tiesiskās sekas var piemērot vai nepiemērot. Līdz ar to tiesai jāmotivē, kādēļ minētā tiesību norma attiecināma uz tās konstatētajiem lietas faktiskajiem apstākļiem.

Attiecīgais spriedums vēlreiz apliecina, ka ne katrs likuma vai statūtu pārkāpums var būt pamats, lai tiesa atzītu akcionāru sapulces lēmumu par spēkā neesošu. Tiesai jāizvērtē, vai lēmuma atcelšana būtu saprātīgs risinājums, ievērojot attiecīgā pārkāpuma smagumu un pušu tiesiskās intereses.

Vācijas tiesu praksē atzīts, ka dalībnieku sapulces lēmums ir jāpilda tiktāl, ciktāl tas ir likumīgs.⁴³ Tādējādi, ja dalībnieku sapulces sasaukšanā vai lēmuma pieņemšanā ir pārkāpti būtiski likuma noteikumi, šāds dalībnieku sapulces lēmums var tikt atzīts par nelikumīgu, kas nedod pamatu celt sabiedrības prasību tiesā.

Atbilstoši Komerclikuma 172.panta pirmās daļas noteikumiem, sabiedrības prasība ceļama saskaņā ar dalībnieku vairākuma balsojumu atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem sasauktā dalībnieku sapulcē. Pirms sabiedrības prasības celšanas īpaša uzmanība

⁴¹ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, 2004, autora izdevums, nr.46, 52. lpp.

⁴² Senāta Civillietu departamenta 2010.gada 10.februāra spriedums lietā Nr. SKC-37. Pieejams internetā: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department1/2010/> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

⁴³ Case: BGH NJW 1993, 259 VIII. Civil Senate (VIII ZR 91/91). Pieejams internetā: http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=934 (aplūkots 2011.gada 23.novembrī)

jāpievērš dalībnieku sapulces pienācīgai sasaukšanai un noturēšanai (balsošanai), kā arī protokola sagatavošanai, kurā atspoguļota lēmuma pieņemšana. Ņemot vērā, ka atbilstoši Komerclikuma noteikumiem sasaukta un noturēta dalībnieku sapulce ir priekšnoteikums sabiedrības prasības celšanai, gadījumā, ja pārkāpti sapulces sasaukšanas vai noturēšanas noteikumi un šādā sapulcē pieņemtie lēmumi ir apstrīdēti, ar lūgumu atzīt tos par spēkā neesošiem, autors uzskata, ka tiesai būtu jāaptur saņemtās sabiedrības prasības civillietā, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 214.panta 5.punkta noteikumiem, līdz brīdim, kad izskatīta lieta par dalībnieku sapulces lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu.

Ja atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem attiecīgais apstrīdētais dalībnieku sapulces lēmums, kurā pieņemts lēmums par sabiedrības prasības celšanu, tiek atzīts par spēkā neesošu, tiesai, saskaņā ar aktuālo tiesu praksi, sabiedrības prasības lieta ir jāatstāj bez izskatīšanas, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 219.panta 1.punktu, atbilstoši kuram tiesa atstāj prasību bez izskatīšanas, ja prasītājs nav ievērojis attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību.

Tāpat arī ja pienācīgā kārtībā nav noturēta attiecīga dalībnieku sapulce, kurā izskatīts jautājums par sabiedrības prasības celšanu, tiesa atstāj iesniegto sabiedrības prasību bez izskatīšanas atbilstoši Civilprocesa likuma noteikumiem.

2.4. Mazākuma dalībnieka pieprasījums

Prasījumiem, kurus sabiedrības dalībnieki vērš pret tās izpildinstitūcijas un pārraudzības institūcijas locekļiem, ir jābūt vērstiem tieši sabiedrības interešu aizsardzībai, jo pēc būtības sabiedrība ir uzskatāma par mākslīgu veidojumu, kuram ir tikai juridiski nostiprināta iespēja izteikt savu gribu un stāties tiesiskajās attiecībās.

Atbilstoši Komerclikuma 172.panta trešās un ceturtās daļas noteikumiem, sabiedrības prasību pret valdes loekli ceļ un uztur padome, savukārt sabiedrības prasību pret padomi ceļ un uztur valde, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi.

Atbilstoši Komerclikuma noteikumiem, mazākuma dalībnieka pienākums pirms sabiedrības prasības celšanas ir ierosināt jautājuma izskatīšanu dalībnieku sapulcē.

Tikai izņēmuma gadījumā, kas minēts Komerclikuma 172.pantā, arī mazākuma dalībnieks, lai tas varētu aizsargāt savas mazākuma dalībnieka tiesības, ir tiesīgs celt prasību sabiedrības vārdā un noteiktos gadījumos arī pārstāvēt sabiedrības intereses tiesā. Tomēr, lai mazākuma dalībniekam rastos šādas tiesības, ir jāievēro obligāta lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtība, kuru autors detalizētāk apskatīs darba turpinājumā.

Mazākuma dalībniekam rodas tiesības celt sabiedrības prasību, ja (a) jautājums par sabiedrības prasības celšanu ir ticis izskatīts dalībnieku sapulcē, bet viena mēneša laikā Komerclikumā pilnvarotā institūcija nav cēlusi prasību tiesā, neskatoties uz dalībnieku sapulces pozitīvu lēmumu (balsojumu) vai (b) dalībnieku sapulce ir nolēmusi necelt prasību tiesā.

Pieprasījums adresējams sabiedrībai, jo prasītājs būs pati sabiedrība, un iesniedzams tai institūcijai, kura attiecīgajā situācijā ir tiesīga celt prasību sabiedrības vārdā. Prasību pret dibinātāju, padomes locekli vai revidentu sabiedrības vārdā ceļ tās likumiskais pārstāvis – valde, tātad šādi pieprasījumi iesniedzami sabiedrības valdei. Komerclikuma 172.panta ceturtajā daļā noteiktais izņēmums šajā gadījumā nav piemērojams, jo dalībnieku sapulce, kura varētu iecelt īpašo pārstāvi, līdz pieprasījuma iesniegšanai netiek sasaukta. Savukārt, ja tiek pieprasīta sabiedrības prasības celšana pret valdes locekli, pieprasījums iesniedzams sabiedrības padomei, bet, ja sabiedrībai nav padomes, tad, atbilstoši Komerclikuma 172.panta trešās un piektās daļas noteikumiem, sasaucama dalībnieku sapulce.⁴⁴

Nemot vērā, ka mazākuma dalībnieks iegūst tiesības celt prasību tikai tad, ja attiecīgā sabiedrības institūcija neizpilda savu likumisko pienākumu, šim mazākuma dalībniekam jāiesniedz pierādījumi tam, ka pieprasījums ticis iesniegts attiecīgajai sabiedrības institūcijai ne mazāk kā vienu mēnesi pirms tas cēlis prasību tiesā.⁴⁵ Tādējādi, mazākuma dalībniekam iesniedzot šādu pieprasījumu attiecīgajai institūcijai īpaša rūpība jāpievērš arī pašam iesniegšanas faktam, lai to varētu attiecīgi pierādīt tiesā.

Ja jautājums par sabiedrības prasības celšanu pēc mazākuma dalībnieka iniciatīvas nebūtu sākotnēji izskatāms dalībnieku sapulcē, rastos situācija, kad dalībnieku sapulce nav informēta un nav tiesīga paust viedokli par tiesvedības procesa uzsākšanu pret sabiedrības pārvaldes institūcijām. Šāda situācija, kad vairākuma dalībniekiem tiek liegtas iespējas piedalīties sabiedrības pārvaldē un būtisku jautājumu izlemšanā, būtu pretēja taisnīguma principam.

Komerclikuma normās noteiktā piecu procentu barjera dalībnieku sapulces sasaukšanai nodrošina sabiedrības netraucētu un efektīvu darbību, jo pretējā gadījumā sabiedrības pārvaldes darbība tiktu traucēta, ja ikvienam mazākuma dalībniekam būtu tiesības sasaukt dalībnieku sapulci par jebkādu jautājumu, kas tam šķiet būtisks. Attiecībā uz iespēju celt sabiedrības prasību, Komerclikums nosaka, ka šādas tiesības ir mazākuma dalībniekiem, kuriem:

⁴⁴ Strupišs A., Komerclikuma komentāri. III daļa. "A.Strupiša juridiskais birojs" SIA, Rīga, 2003, 165.lpp

⁴⁵ Turpat

- pieder ne mazāk kā viena divdesmitā daļa (pieci procenti) no pamatkapitāla; vai
- līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā nav mazāka par piecdesmit tūkstošiem latu.

Vērtējot sistemātiski Komerclikuma 172.panta pirmo un otro daļu, secināms, ka Komerclikuma 172.panta pirmā daļa zaudētu savu jēgu – noteikt minimālo nepieciešamo balsu skaitu, pieņemot lēmumu dalībnieku sapulcē par sabiedrības prasības celšanu, ja ikviens mazākuma dalībnieks, kurš pārstāv ne mazāk par pieciem procentiem no pamatkapitāla vai kura līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā nav mazāka par piecdesmit tūkstošiem latu, varētu celt sabiedrības prasību.

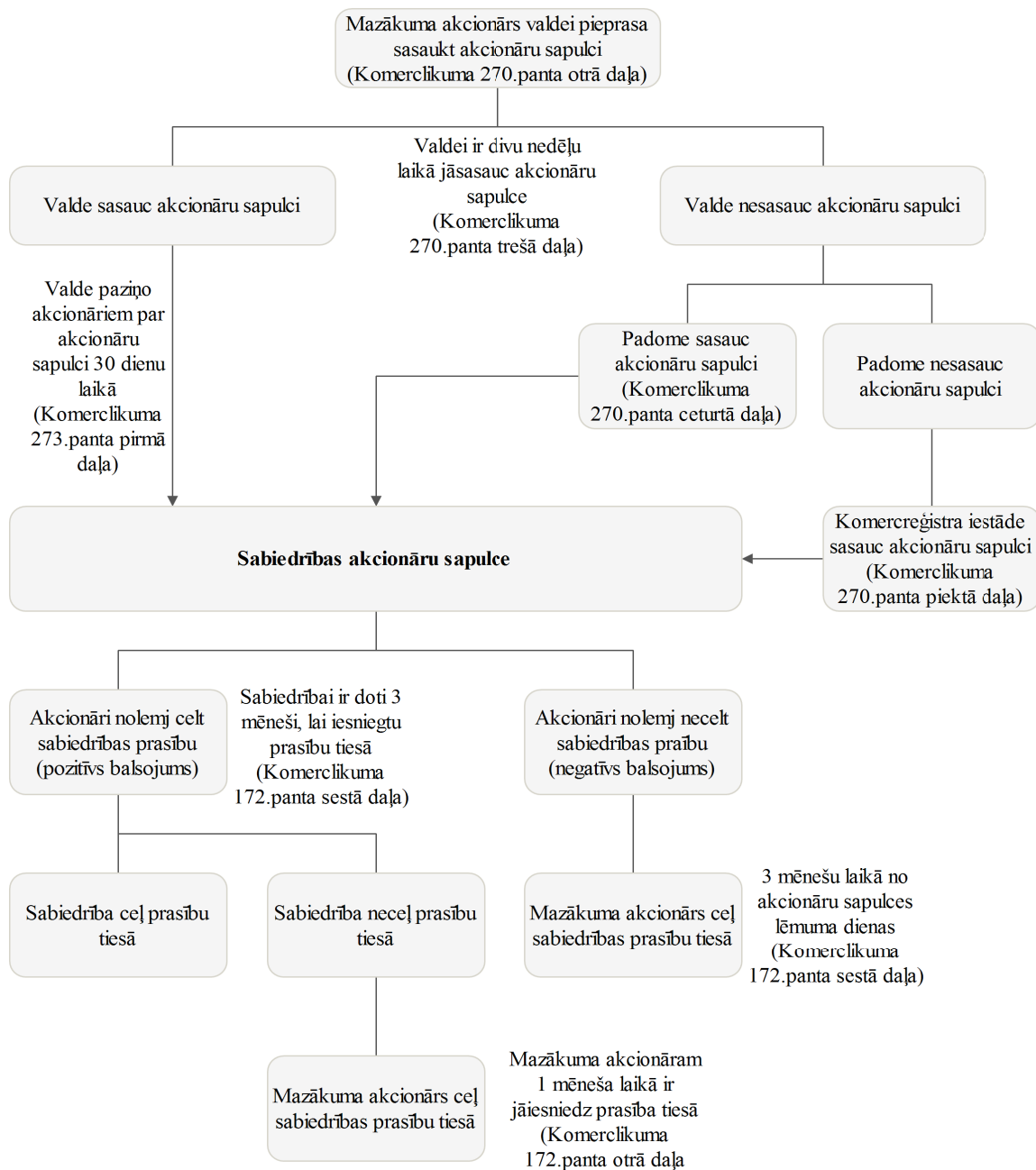
Vēršanās pie dalībnieku sapulces ar jautājuma izskatīšanu par sabiedrības prasības celšanu ir loģisks nosacījums, jo, pirmkārt, tā kā prasība tiek celta sabiedrības vārdā, tad ir būtiski, lai tiktu ievērotas sabiedrības intereses, otrkārt, ja sabiedrībai ir nodarīti zaudējumi, tad citiem dalībniekiem ir tiesības būt par to informētiem, un, treškārt, sabiedrībai ir iespējas apmaksāt ar tiesvedību saistītos izdevumus un arī uzņemties civiltiesisko atbildību par nepamatoti celtu prasību.

Bez tam Komerclikuma 172.panta otrā daļa neprasa dalībniekam sasaukt dalībnieku sapulci, bet gan iesniegt pamatotu un argumentētu pieprasījumu celt prasību pret valdi sabiedrības padomē, bet pieprasījumu celt prasību pret padomi – sabiedrības valdē, norādot uz nepieciešamību izskatīt jautājumu par sabiedrības prasības celšanu dalībnieku sapulcē. Pienākums iesniegt pamatotu un argumentētu pieprasījumu ir balstāms uz apstākli, ka ne valde, ne padome, ne dalībnieki nevar lemt par prasības pamatotību, ja pieprasījumā nav minēti motīvi sabiedrības prasība celšanai. Ja pieprasījums ir pamatots un argumentēts, valde vai padome sasauk dalībnieku sapulci. Gadījumā, ja Komerclikumā pilnvarotā institūcija pēc pienācīga pieprasījuma saņemšanas nav ierosinājusi sasaukt dalībnieku sapulci ar jautājumu par mazākuma dalībnieka pieprasījumu celt prasību, tad mazākuma dalībniekam ir tiesības izmantot Komerclikuma 172.pantā noteiktās tiesības.

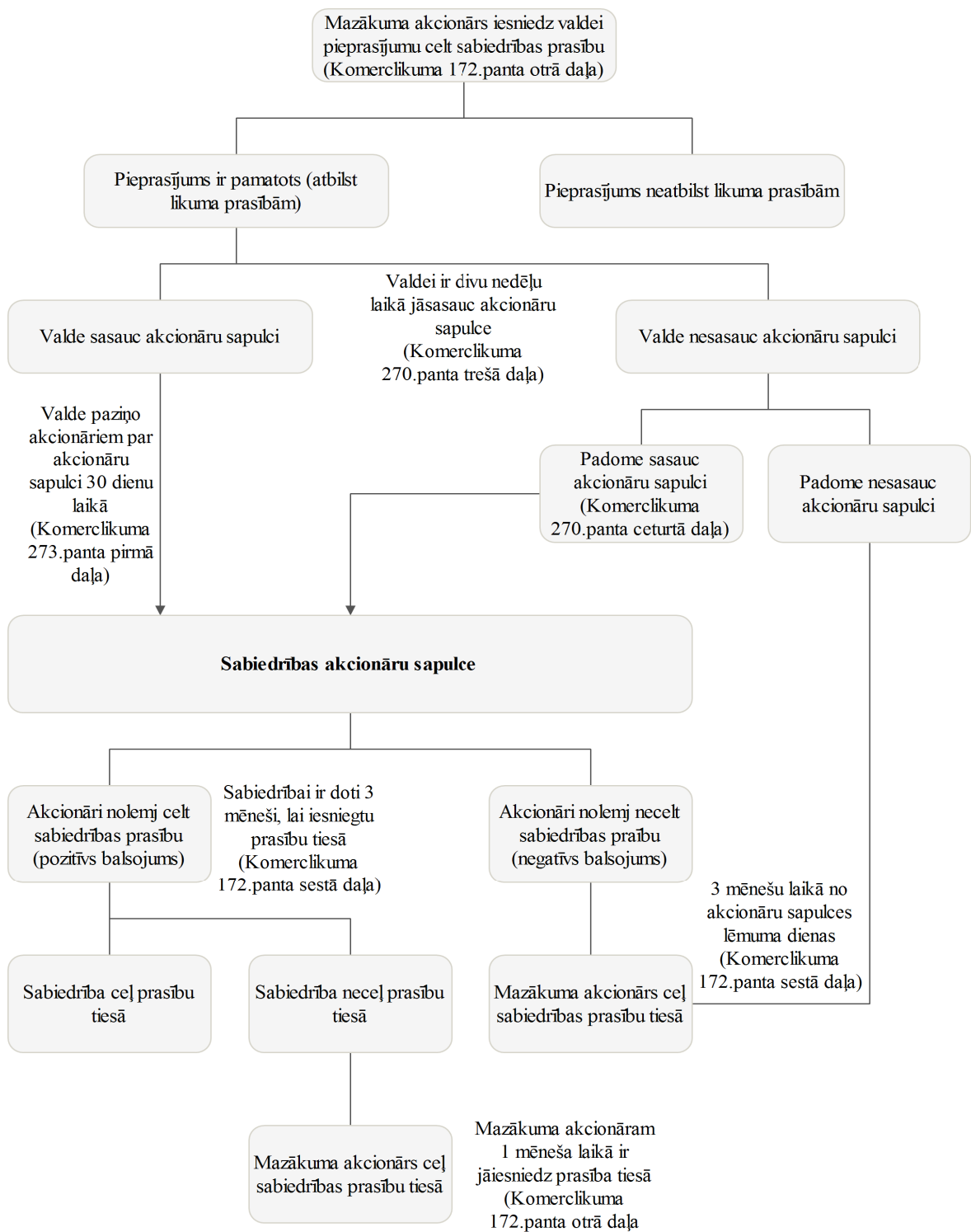
Mazākuma dalībniekam vienmēr pirms prasības celšanas ir jāveic ārpusstiesas lietas izskatīšanas pasākumi, kas virzīti uz jautājuma par sabiedrības prasības celšanu izskatīšanu dalībnieku sapulcē. Tā, gadījumā, ja mazākuma dalībniekam ir līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā, kas pārsniedz piecdesmit tūkstošus latus, bet nepieder vismaz pieci procenti no pamatkapitāla, mazākuma dalībniekam ir tikai viena iespēja – iesniegt pamatotu pieprasījumu celt sabiedrības prasību attiecīgi valdei vai padomei saskaņā ar Komerclikuma 172.panta otrās daļas noteikumiem. Savukārt gadījumā, ja mazākuma dalībnieks pārstāv vairāk kā piecus procentus daļu, tam ir alternatīvas izvēles iespējas – tas var pats pieprasīt valdei sasaukt dalībnieku sapulci, darba kārtībā paredzot jautājuma par sabiedrības prasības celšanu

izskatīšanu, vai arī, ievērojot Komerclikuma 172.pantā noteikto lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, prasīt sabiedrības prasības celšanu.

Zemāk redzamā shēma ilustrē procedūru, kā mazākuma akcionāram iesniegt sabiedrības prasības pieteikumu, ja dalībniekam pieder vairāk kā pieci procenti no sabiedrības pamatkapitāla.

Zemāk redzamā shēma ilustrē procedūru, kā mazākuma akcionāram ir iespēja iesniegt prasības pieteikumu, ja akcionāra ieguldījums ir vairāk kā piecdesmit tūkstoši lati, bet tas ir mazāk kā pieci procenti no pamatkapitāla.

Ja dalībnieku sapulces darba kārtībā ir iekļauts jautājums par sabiedrības prasības celšanu vai arī šāda jautājuma izskatīšana ir ierosināta ārpus dalībnieku sapulces darba kārtības un dalībnieku sapulce pieņem lēmumu par ierosinātās (pieprasītās) sabiedrības prasības celšanu, iestājas Komerclikuma 172.panta pirmajā un sestajā daļā paredzētās tiesiskās sekas. Uz šāda lēmuma pamata valdei vai padomei vai citai personai, kura saskaņā ar dalībnieku sapulces lēmumu ir piešķirtas šādas pārstāvības tiesības (īpašais pārstāvis), ir pienākums trīs mēnešu laikā celt atbilstošu prasību tiesā, izpildot Komerclikuma 172.panta sestās daļas noteikumus, prasības pieteikumam pievienojot pienācīgi noformētu un apliecinātu dalībnieku sapulces protokola izrakstu, kurā norādīts attiecīgais lēmums par sabiedrības prasības celšanu. Arī tad, ja minētā lēmuma pieņemšanu ir ierosinājis mazākuma dalībnieks, ar lēmuma pieņemšanu dalībnieku sapulcē, attiecīgais ierosinājums zaudē savu juridisko nozīmi, jo šādā gadījumā sabiedrības prasības celšanas priekšnoteikums ir dalībnieku sapulces lēmums atbilstoši Komerclikuma 172.panta pirmās daļas noteikumiem.

Ja dalībnieku sapulce, izskatot šo jautājumu, pieņem negatīvu lēmumu (nepieņem lēmumu par sabiedrības prasības celšanu), noraidot ierosinājumu celt pieprasīto prasību, iestājas Komerclikuma 172.panta otrajā un sestajā daļā paredzētās tiesiskās sekas un mazākuma dalībnieks, kura līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā atbilst Komerclikuma 172.panta otrajā daļā noteiktajam kritērijam, ir tiesīgs celt pieprasīto sabiedrības vārdā trīs mēnešu laikā no mazākuma dalībnieka pieprasījuma iesniegšanas dienas.

Rezumējot iepriekš minētos secināms, ka pēc būtības mazākuma dalībniekam ir jautājuma par prasības celšanu iniciēšanas tiesības, mazākuma dalībniekam rodas tiesības patstāvīgi celt prasību tikai gadījumā, ja:

- 1) jautājums par prasības celšanu ir ticis izskatīts dalībnieku sapulcē, bet:
 - (a) viena mēneša laikā Komerclikumā pilnvarotā institūcija nav cēlusi prasību tiesā, neskatoties uz dalībnieku sapulces pozitīvu balsojumu par sabiedrības prasības celšanu; vai
 - (b) dalībnieku sapulce ir nolēmusi necelt sabiedrības prasību tiesā (ir bijis negatīvs balsojums);
- 2) Komerclikumā pilnvarotā institūcija mēneša laikā pēc pieprasījuma saņemšanas nav ierosinājusi sasaukt dalībnieku sapulci ar jautājumu par mazākuma dalībnieka pieprasījumu celt prasību; vai
- 3) dalībnieku sapulce nav noturēta triju mēnešu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas.

2.5. Saturiski pareizi noformēts mazākuma dalībnieka pieprasījums

Komerclikuma 172.panta otrā daļa nosaka, ka dalībnieku mazākumam jāiesniedz pieprasījums attiecīgajai sabiedrības institūcijai, lai tā veiktu attiecīgās likumā noteiktās procedūras un celtu sabiedrības prasību. Likums uzliek par pienākumu sabiedrībai celt prasību, ja to atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem pieprasa mazākuma dalībnieks.

Mazākuma dalībnieka pieprasījums ir uzskatāms par dalībnieka tiesību īstenošanu sabiedrības dalībnieku pārvaldē, tādējādi šāds mazākuma dalībnieka pieprasījums vispirms ir piesakāms, izvirzāms un izskatāms pašā dalībnieku sapulcē.

Tikai saturiski pareizi noformēts pieprasījums, kurā ietverta pietiekami konkrēta informācija par to, pret kuru amatpersonu, revidentu vai dibinātāju, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem būtu jāceļ prasība, dod iespēju izlemt jautājumu par prasības celšanu. Turklāt, nedz padome, nedz valde, gādājot par sapulces sasaukšanu, nav tiesīga pēc būtības grozīt šādu pieprasījumu, to saturiski papildinot vai ierobežojot, jo pretējā gadījumā tiktu pārkāptas Komerclikuma 172.panta otrajā daļā regulētās mazākuma dalībnieka tiesības.

Ņemot vērā, ka tikai dalībnieku sapulce ir tiesīga pieņemt lēmumu par prasības celšanu, sabiedrības padome vai valde nav tiesīga izlemt jautājumu par prasības celšanu pat tad, ja saskaņā ar Komerclikuma 172.panta otro daļu to pieprasa sabiedrības mazākuma dalībnieks. Tāpēc gadījumā, kad mazākuma dalībnieks ir iesniedzis sabiedrības padomei vai valdei pieprasījumu celt prasību, attiecīgajai institūcijai ir jāgādā par ārkārtas dalībnieku sapulces sasaukšanu ar atbilstošu darba kārtību – lēmuma pieņemšana par prasības celšanu saskaņā ar mazākuma dalībnieka pieprasījumu. Katrai šai institūcijai ir sava loma un sekojošas tiesības un pienākumi. Pie tiesībām ir attiecināma iespēja izprast pieprasījuma būtību, pamatu un tā priekšmetu, savukārt, pie pienākumiem – dalībnieku sapulcei balsot un attiecīgajai institūcijai celt attiecīgu prasību.

Institūcijai, kura saņem attiecīgu mazākuma dalībnieka pieprasījumu, ir jārīkojas precīzi saskaņā ar šo pieprasījumu. Sabiedrības institūcija nav tiesīga to grozīt, papildināt vai samazināt tajā norādītos prasījumus. Pēc būtības sabiedrības attiecīgajai institūcijai būtu jāparaksta attiecīgais pieprasījums, to tikai noformējot atbilstoši lietvedības noteikumiem, un jāiesniedz tiesai.

Ja dalībnieku sapulce sakarā ar mazākuma dalībnieka pieprasījumu pieņem lēmumu par prasības celšanu, institūcijai vai personai, kura ceļ attiecīgo prasību uz šī lēmuma un mazākuma dalībnieka pieprasījuma pamata, ir pienākums sagatavot prasības pieteikumu un

sabiedrības vārdā to iesniegt tiesai. Šim prasības pieteikumam saturiski un pēc būtības jāatbilst mazākuma dalībnieka pieprasījumam un jābūt noformētam atbilstoši Civilprocesa likuma 128.panta noteikumiem.

Ja dalībnieku sapulce sakarā ar mazākuma dalībnieka pieprasījumu nepieņem lēmumu par prasības celšanu, kā rezultātā attiecīgi padome vai valde neceļ šādu prasību tiesā, pieprasījumu iesniegušais mazākuma dalībnieks ir tiesīgs pats uz sava pieprasījuma pamata sagatavot prasības pieteikumu un sabiedrības vārdā to iesniegt tiesai. Arī šajā gadījumā prasības pieteikumam jāatbilst attiecīgajam mazākuma dalībnieka pieprasījumam un jābūt noformētam atbilstoši Civilprocesa likuma 128.panta noteikumiem.

Kaut arī Komerclikuma 172.pants nenosaka nekādus kritērijus mazākuma dalībnieka pieprasījumam, mazākuma dalībnieka pieprasījumam ir jābūt tādām, lai saskaņā ar pieprasījumu sabiedrības institūcijas varētu celt prasību, proti, lai no tā būtu redzams, pret kuru sabiedrības institūcijas locekli, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem būtu jāceļ prasība.⁴⁶

Arī no Vācijas juridiskās literatūras izriet, ka sabiedrības mazākuma dalībnieka pieprasījumā prasījumi ir jāapzīmē (jāformulē) tik precīzi, ka ir konstatējama to atbilstība tiesā izvirzītajām prasībām.⁴⁷

Iepriekš minēto apstiprina arī Frankfurtes Virsapgabaltiesa (*Oberlandesgericht Frankfurt*) savā 2003.gada 9.oktobra lēmumā lietā Nr.20W 487/02⁴⁸, norādot, ka mazākuma dalībnieka pieprasījums saskaņā ar AktG § 147 pirmo daļu par zaudējumu atlīdzības pieprasījuma izvirzīšanu pret valdes vai padomes locekļiem, kuri izriet no sabiedrības valdības, ir likumam atbilstoši, ja šis pieprasījums izvirzāmos pieprasījumus apzīmē tik precīzi, ka strīdus priekšmets ir nosakāms bez jebkādiem citiem palīgīdzekļiem un vēlāk ir konstatējama atbilstība ar tiesā izvirzītajiem prasījumiem.

Saskaņā ar Vācijas likumdošanu, jebkurai prasībai, kas celta saskaņā ar sākotnēju pieteikumu, ir jāatbilst šādam sākotnējam pieteikumam. Bez tam Vācijā ir jānorāda iesniegtās prasības priekšmets, tāpēc pieteikumā ir jānorāda fakti, kas pamato iesniegto prasību. Bez tam

⁴⁶ Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas lēmums lietā Nr.C04224709 (nav publicēts).

⁴⁷ Dr. Uwe Huffer. Aktiengesetz Dritte Erweiterte Gesteigert Kommentar: Munchen. 1997, 655.lpp.

⁴⁸ OLG Frankfurt 09.10.2003, 20W 487/02. Pieejams internetā: <http://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=OLG%20Frankfurt&Datum=09.10.2003&Aktenzeichen=20%20W%20487/02> (aplūkots 2011.gada 13.novembrī).

no augstāk izklāstītā izriet, ka ir detalizēti jānorāda visi pienākumu pārkāpumi, par kuriem apgalvots, ka tādi bijuši.⁴⁹

Pieprasījuma atbilstība prasībai ir īpaši svarīga un faktiski izšķiroša nozīme ne tikai Latvijas un Vācijas normatīvajos aktos un tiesu praksē, bet arī Anglijā, kur 1843.gada lietā Foss vs Harbottle tika noteikts, ka dalībnieks tieši nevar vērsties tiesā gadījumā, ja prettiesiskā rīcība bija nodarīta attiecībā pret sabiedrību, nevis attiecībā uz dalībnieku. Attiecīgā rīcība varētu tikt apstiprināta dalībnieku sapulcē, pieņemot par to attiecīgu lēmumu, pat ja tas nav darīts, tādējādi pastarpinātā prasība (prasība sabiedrības vārdā) var tikt celta tikai tajā gadījumā, ja pierāda tās izņēmuma gadījumu no šīs attiecīgas lietas lēmumā noteiktās normas.⁵⁰

No iepriekš minētā izriet, ka gadījumā, ja sabiedrības Komerclikumā pilnvarotajai institūcijai iesniegtais mazākuma dalībnieka pieprasījums celt prasību nav saturiski pareizi noformēts pieprasījums, ietverot pietiekami konkrētu informāciju par to, pret kuru amatpersonu, revidentu vai dibinātāju, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem būtu jāceļ prasība, objektīvi nepastāv juridiska iespēja, lai tiktu ievērota šai lietu kategorijai Komerclikuma 172.pantā noteiktā lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība. Bez tam minētā iemesla dēļ nepastāv juridiska iespēja, lai attiecīgais mazākuma dalībnieks Komerclikuma 172.panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā iegūtu likumisku pilnvarojumu celt prasību tiesā attiecīgās sabiedrības vārdā bez padomes vai valdes starpniecības, jo šāds pilnvarojums cita starpā var pastāvēt tikai tad, ja celtā prasība no satura viedokļa un pēc savas būtības atbilstu pirms tam iesniegtajam un noraidītajam mazākuma dalībnieka pieprasījumam.

2.6. Sabiedrības prasības celšana tiesā pēc mazākuma dalībnieka pieprasījuma

Atbilstoši Komerclikuma 172.panta sestās daļas noteikumiem, ja sabiedrības dalībnieku sapulce nolemj piekrist prasības celšanai, piekrišanu izsakot pozitīva balsojuma veidā dalībnieku sapulcē, attiecīgā prasība ir ceļama trīs mēnešu laikā.

⁴⁹ OLG München 28.11.2007, NZG 2008, 230, 231 unter Verweis auf OLG Frankfurt a. M., NZG 2004, 95. Pieejams internetā: <http://www.betriebs-berater.de/detail/-/specific/3fee5bb2dbc9be0a1c5ecc5e6716a6cf> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

⁵⁰ Case: Foss v. Harbottle. Pieejams internetā: <http://kenyalawresourcecenter.blogspot.com/2011/07/majority-rule-foss-vs-harbottle-1843.html> (aplūkots 2011.gada 23.novembrī).

Komerclikuma 172.panta otrā daļa uzliek par pienākumu attiecīgajai sabiedrības institūcijai celt prasību viena mēneša laikā no šādas sapulces noturēšanas dienas. Sabiedrības institūcijas pienākuma neizpilde (likumā noteiktā termiņa neievērošana) rada tiesiskās sekas un vienu no priekšnoteikumiem sabiedrības mazākuma dalībniekam, ja tas ir lūdzis sabiedrības attiecīgajai institūcijai celt prasību. Beidzoties Komerclikuma 172.panta otrajā daļā noteiktajam viena mēneša termiņam, kura laikā attiecīgajai sabiedrības institūcijai bija jāceļ prasību pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, bet sabiedrības institūcija nav cēlusi attiecīgo prasību, sabiedrības mazākuma dalībnieks iegūst tiesību uz likuma pamata sabiedrības vārdā celt prasījumu, atbilstoši savam pieprasījumam iesniegt prasības pieteikumu tiesā sabiedrības vārdā. Šāds regulējums ir ietverts Komerclikuma 172.panta otrajā daļā, kura nosaka, ja Komerclikumā pilnvarotā institūcija viena mēneša laikā neceļ prasību tiesā, mazākuma dalībnieks noteiktajā termiņā var celt prasību bez šīs Komerclikumā pilnvarotās institūcijas starpniecības. Atbilstoši Komerclikuma 172.panta sestās daļas noteikumiem, mazākuma dalībniekam šāda tiesība celt sabiedrības prasību sabiedrības vārdā izbeidzas trīs mēnešu laikā no sapulces noturēšanas dienas.

Gadījumā, ja Komerclikumā pilnvarotā institūcija, saņemot mazākuma dalībnieka pieprasījumu par sabiedrības prasības celšanu, to nevirza izskatīšanai dalībnieku sapulcē, vai šis jautājums netiek izskatīts attiecīgajā dalībnieku sapulcē, mazākuma dalībnieks iegūst tiesības sabiedrības vārdā celt prasību atbilstoši Komerclikuma 172.panta sestās daļas noteikumiem, kas nosaka termiņu prasības celšanai no dienas, kad saņemts mazākuma dalībnieka pieprasījums.

2.7. Sabiedrības prasības procesuālais regulējums saskaņā ar Vācijas normatīvajiem aktiem

Atbilstoši Vācijas AktG § 148 regulējumam, tā redakcijā pēc 2005.gada, mazākuma akcionāriem, kuriem atsevišķi vai kopā pieder akcijas, kas veido vienu procentu no sabiedrības pamatkapitāla, noteiktu nosacījumu izpildes gadījumā ir tiesības tieši vērsties tiesā, lai saņemtu atļauju celt prasību pret sabiedrības valdes locekļiem par sabiedrībai radušos zaudējumu kompensāciju. Lai iesniegtu šo pieteikumu, nav nepieciešama nekāda iepriekšēja akcionāru sapulces piekrišana, jautājuma izskatīšana tajā vai pieteikums akcionāru sapulcei. Starp priekšnosacījumiem tādas prasības celšanai ir šādi:

- lai sabiedrības kompetentajām institūcijām būtu bijis iesniegts pieteikums celt prasības par zaudējumiem pret noteiktiem valdes locekļiem noteikta termiņa ietvaros, kuru nosaka tie akcionāri, kas šādu pieteikumu iesniedz,⁵¹
- lai tie akcionāri, kas iesnieguši pieteikumu tiesai, iesniegtu un pierādītu tiesai faktus, kas pamato aizdomas, ka sabiedrība ir cietusi zaudējumus attiecīgo valdes locekļu negodīguma vai rupjas savu pienākumu neizpildes dēļ;⁵² un
- lai nepastāvētu nekādi citi iemesli, kas attiecas uz sabiedrības panākumiem un kas ir svarīgāki par prasību celšanu par zaudējumu atlīdzību.⁵³

Visiem augstāk norādītajiem trim priekšnosacījumiem ir jābūt izpildītiem, lai šāds pieteikums tiktu pieņemts tiesā saskaņā ar attiecīgajiem Vācijas normatīvajiem aktiem.

Pašreizējā procedūra saskaņā ar AktG § 148, ar kuru ir aizstāta procedūra saskaņā ar minētā likuma 1998.gada redakcijas § 147 trešo daļu, ir ar nosacījuma raksturu tādā nozīmē, ka akcionāram, kas vēlas ierosināt procesu saskaņā ar AktG § 148, ir jāprasa sabiedrības kompetentajām institūcijām izlemt, vai tās vēlas celt prasības par zaudējumiem pret attiecīgajiem valdes locekļiem.⁵⁴

Tāpēc jebkuriem mazākuma akcionāriem, kas vēlas, lai tiktu pieņemta prasība, ir jāprasa sabiedrības kompetentajām institūcijām celt prasību par zaudējumu atlīdzību noteikta termiņa ietvaros, bez tam šo termiņu nosaka akcionāri.

Tādā pieteikumā ir jāizklāsta “būtiskie fakti” (*die wesentlichen Tatsachen*), “kas pamato prasību par sabiedrības zaudējumu atlīdzību, lai sabiedrības kompetentajām institūcijām būtu iespējams izskatīt iesniegtās prasības”.⁵⁵ Lai izpildītu šo nosacījumu, attiecīgajam akcionāram ir precīzās detaļās jānorāda jebkādi izdarītie pārkāpumi un zaudējumi, kurus sabiedrība cietusi to rezultātā. Ja šie nosacījumi ir izpildīti, tad sabiedrības pienākums ir atbildēt uz akcionāru mazākuma pieprasījumu, ja svarīgāki iemesli, kas saistīti ar sabiedrības biznesu, prasa to, lai sabiedrība neceltu tādas prasības.⁵⁶

⁵¹ Aktiengesetz § 148 (1) Rn.2.

⁵² Ibid Rn. 3.

⁵³ Ibid Rn 1.

⁵⁴ Spindler, in Schmidt/Lutter Aktiengesetz, § 148 bemerkung 18; Mock, in Spindler/Stülz, Aktiengesetz, § 148 bemerkung 46; Fleischer, Das Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts, NJW 2005, 3525, 3526; Weiss/Buchner, Wird das UMAG die Haftung und Inanspruchnahme der Unternehmensleiter verändern, WM 2005, 162, 168.

⁵⁵ Lochner, in Heidel, Aktienrecht und Kapitalmarktrecht, Aktiengesetz § 148 Rn. 10.

⁵⁶ Aktiengesetz §148 (6) satz 2.

Ja sabiedrība neatbild uz šo pieteikumu, tai ir jāsedz lietas vešanas izdevumi, pat ja pieteikums par prasību pieņemšanu pret noteiktiem valdes locekļiem tiek noraidīts svarīgāku iemeslu dēļ, kas attiecas uz sabiedrības biznesu.⁵⁷ Svarīgāko iemeslu vidū, kas attiecas uz sabiedrības biznesu, ir minams tāds fakts, ka sabiedrība ir cietusi tikai sīkākus zaudējumus,⁵⁸ vai arī, ka pārkāpumi, par kuriem pastāv sūdzības, ir tikai sīki attiecīgo valdes locekļu pienākumu pārkāpumi.⁵⁹

Sabiedrības institūcijas var izpildīt savu pienākumu pārbaudīt, vai sabiedrībai ir jāceļ prasības pret noteiktiem valdes locekļiem, vienīgi tādā gadījumā, ja būtiskie fakti šīm prasībām ir izklāstīti tik detalizēti, ka sabiedrība spēj pārbaudīt, vai varētu būt jebkādi iemesli attiecībā uz sabiedrības biznesu, kas varētu ļaut kompetentajai institūcijai necelt prasību par zaudējumu atlīdzību pret attiecīgo valdes locekli. Attiecībā uz zaudējumu apjoma kritērijiem un dažādu pārkāpumu pret likumu un statūtiem pakāpi ir nepieciešams, lai skaidri būtu norādīts gan zaudējumu apjoms, gan arī jebkādi attiecīgo valdes locekļu it kā pieļautie pārkāpumi.⁶⁰

Bez tam, attiecībā uz jebkura valdes locekļa jebkādiem pārkāpumiem, tiek arī prasīts, lai attiecīgais pienākums būtu norādīts konkrēti, un, ja pārkāpums tiek pamatots ar kādu līgumu, kas noslēgts starp sabiedrību un kādu trešo personu, tad ir jābūt detalizēti norādītai jebkādai atšķirībai starp tāda līguma noteikumiem un attiecīgā likuma normām, vai arī jebkadam citam neizdevīgam sabiedrībai, kas izriet no tāda līguma. Bez šādas informācijas sabiedrības kompetentās institūcijas nespētu pārbaudīt iesniegtās prasības par zaudējumu atlīdzību un līdz ar to nespētu pieņemt lēmumu par prasību celšanu vai necelšanu pret attiecīgajiem valdes locekļiem. Šīs lietas ir svarīgas, jo sabiedrībai ir jāsedz jebkādi maksājumi un izdevumi šādos apstākļos, ja pieteikums par prasību pieņemšanu pret noteiktiem sabiedrības valdes locekļiem nobeigumā tiek apmierināts.

Atbilstoši Vācijas regulējumam, tie fakti, kas pamato aizdomas, ka sabiedrībai ir nodarīti zaudējumi negodīguma vai rupju likuma vai statūtu pārkāpumu dēļ, ir jāiesniedz un jāpierāda tiesai.⁶¹ Šie kritēriji ir nepieciešami, lai izslēgtu prasības, kas sagatavotas ļaunprātīgi vai arī kurām nav pietiekamu izredžu uz panākumiem.⁶²

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Mock, in Spindler/Stilz, Aktiengesetz, § 148 bemerkung 56.

⁵⁹ Spindler, in Schmidt/Lutter Aktiengesetz, § 148 Rn. 27.

⁶⁰ Mock, in Spindler/Stilz, AktG, § 148 Rn. 56; Spindler, in Schmidt/Lutter Aktiengesetz, § 148 Rn. 27.

⁶¹ Spindler in Schmidt/Lutter Aktiengesetz § 148 bemerkung 24; Diekmann/Leuering, Der Referentenentwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (UMAG), NZG 2004, 249, 250;

Ievērojot ar sabiedrības prasības celšanu saistīto problemātiku, autors uzskata par nepieciešamu daļēji pārņemt spēkā esošo Vācijas sabiedrības prasības procesuālo regulējumu un attiecīgi to ieviest Latvijas normatīvajos aktos, saskaņā ar kuru Civilprocesa likuma sevišķās tiesāšanās kārtību varētu papildināt ar sabiedrības prasības sākotnējo izskatīšanu, ja šādu prasību iesniedzis sabiedrības mazākuma dalībnieks. Priekšnoteikumi šādas prasības celšanai būtu:

- lai sabiedrības kompetentajām institūcijām (valdei vai padomei) būtu bijis iesniegts pieteikums ar pieprasījumu celt prasības par zaudējumiem pret noteiktiem valdes vai padomes locekļiem, revidentu vai dalībnieku noteikta termiņa ietvaros, pieprasījumā norādot pret kuru amatpersonu, revidentu vai dibinātāju, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem būtu jāceļ prasība;
- lai dalībnieku sapulce likumā noteiktajā termiņā nebūtu pieņēmusi lēmumu par sabiedrības prasības celšanu pret attiecīgajiem valdes vai padomes locekļiem, revidentu vai dalībnieku;
- lai tie dalībnieki, kas iesnieguši pieteikumu tiesai, iesniegtu un pierādītu tiesai attiecīgo dalībnieku kopējo līdzdalību sabiedrībā, kas dod tiesības iesniegt šādu pieteikumu; un
- lai tie dalībnieki, kas iesnieguši pieteikumu tiesai, iesniegtu un pierādītu tiesai faktus, kas pamato sabiedrībai nodarītos zaudējumus un apstākli, ka sabiedrība ir cietusi šos zaudējumus valdes vai padomes darbības vai bezdarbības rezultātā.

Izskatot saņemto pieteikumu un tam pievienotos dokumentus, tiesas pienākums būtu sevišķās tiesāšanās kārtībā sākotnēji izvērtēt celtās prasības pamatotību un priekšnoteikumu izpildi, lai izslēgtu prasības, kas sagatavotas ļaunprātīgi vai arī kurām nav pietiekamu izredžu uz panākumiem. Ja tiesa atzītu šādu prasību par pamatotu, būtu dodams termiņš sabiedrības dalībnieku sapulcei nozīmēt sabiedrības pārstāvi lietas vešanai tiesā, pamatotu interešu konfliktu gadījumā noraidot dalībnieku sapulces nozīmēto pārstāvi. Savukārt, ja tiesa atzītu

Holzbom/Brunnemann, Änderungen im Aktiengesetz durch den Regierungsentwurf für das UMAG BKR 2005, 51, 56; DAV Handeisrechtsausschuss, NZG 2004, 555, 561; Meilicke/Heidel, UMAG: "Modernisierung" des Aktienrechts durch Beschränkung des Eigentumsschutzes der Aktionäre, DB 2004, 1479,1481 bemerkung 22; Paschos/Neumann, Die Neuregelungen des UMAG im Bereich der Durchsetzung von Haftungsansprüchen der Aktiengesellschaft gegen Organmitglieder, DB 2005, 1779, 1780; Seibt, Die Reform des Verfolgungsrechts nach § 147 Aktiengesetz und des Rechts der Sonderprüfung, WM 2004, 2137, 2144; Schröer, Geltendmachung von Ersatzansprüchen gegen Organmitglieder nach dem UMAG, ZIP 2005, 2081, 2084.

⁶² Mock, In Spindler/Stilz, Aktiengesetz § 148 bemerkung 20; Spindler, in Schmidt/Lutter Aktiengesetz § 148 bemerkung 19; Begründung des Regierungsentwurfs zur Gesetzesneufassung (UMAG), Bundestagsdrucksache 15/5092, S. 22.

saņemto prasības pieteikumu par nepamatotu, tās pienākums būtu noraidīt attiecīgo pieteikumu un atdot to iesniedzējam (mazākuma dalībniekam). Tādējādi, nepamatotās sabiedrības prasībās nemaz sabiedrībā pēc būtības netiktu iesaistīta un tā būtu tiesas kompetence sākotnēji izvērtēt celtās sabiedrības pirmšķietamo pamatotību un priekšnoteikumu izpildi.

3. SABIEDRĪBAS PRASĪBAS PROCESUĀLIE ASPEKTI

3.1. Lietas piekritība un prasības pieteikuma iesniegšana Latvijas Republikas tiesā

Civilprocesa likuma 1.pants nosaka, ka katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Personai, kas griezusies tiesā, ir tiesības uz tās lietas izskatīšanu tiesā likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā.

Tiesai pakļautās lietas izskata rajona (pilsētas) tiesa, izņemot tās lietas, kuras saskaņā ar likumu izskata apgabaltiesa. Savukārt atbilstoši Civilprocesa likuma 25.panta pirmās daļas 2.punkta noteikumiem, apgabaltiesa izskata tai pakļautās lietas, kas izriet no saistību tiesībām, ja prasības summa pārsniedz simtu piecdesmit tūkstošus latus.

No iepriekš minētā secināms, ka sabiedrības prasību lietas, kur kopējā summa nepārsniedz simtu piecdesmit tūkstošus latus, ir piekritīgas rajona (pilsētas) tiesām, savukārt lietas, kur summa pārsniedz iepriekš norādīto apmēru ir piekritīgas apgabaltiesām.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma regulējumu, prasību pret fizisko personu ceļ tiesā pēc tās dzīvesvietas, bet prasību pret juridisko personu ceļ tiesā pēc tās atrašanās vietas (juridiskās adreses).⁶³ Savukārt prasība pret atbildētāju, kura dzīvesvieta nav zināma vai kuram nav pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā, ceļama pēc viņa nekustamā īpašuma atrašanās vietas vai pēc viņa pēdējās zināmās dzīvesvietas.⁶⁴

Tādējādi secināms, ka, ja atbildētājs nav Latvijas rezidents, kuram nav ne patstāvīga dzīvesvieta Latvijā, ne tam piederošs nekustamais īpašums Latvijā, prasību pret šādu personu saskaņā ar iepriekš minētajām normām nav iespējams celt. Tomēr, ja vienā prasībā ir vairāki atbildētāji, Civilprocesa likuma 28.panta septītā daļa nosaka, ka prasību pret vairākiem atbildētājiem, kuri dzīvo vai atrodas dažādās vietās, var celt pēc viena atbildētāja dzīvesvietas vai atrašanās vietas. Šī attiecīgā norma piešķir prasītājam tiesas izvēles iespēju, ja ir vairāki atbildētāji ar dažādām dzīvesvietām, tajā skaitā, ja atbildētāju starpā ir personas, kurām nav patstāvīga dzīvesvieta Latvijā.

Sabiedrības pārstāvjiem, ceļot prasību tiesā, ir jāievēro iepriekš minētais regulējums attiecīgās lietas piekritībai, lai attiecīgais pieteikums tiktu pieņemts tiesā.

⁶³ Civilprocesa likuma 26.pants.

⁶⁴ Civilprocesa likuma 27.pants.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 5.punktu prasības pieteikumā norādāmi apstākļi, ar kuriem prasītājs pamato savu prasījumu, un pierādījumi, kas tos apstiprina.

Civilprocesa likums nosaka, ka prasības pieteikumu paraksta prasītājs vai viņa pārstāvis. Ja prasību prasītāja vārdā ceļ viņa pārstāvis, prasības pieteikumam pievienojama pilnvara vai cits dokuments, kas apliecina pārstāvja pilnvarojumu celt prasību. Tādējādi, ja prasību ceļ sabiedrības valdes vai padomes locekļi, pievienojams dokuments, kas apliecina attiecīgo personu atrašanos sabiedrības valdē vai padomē. Savukārt, ja prasību ceļ sabiedrības īpašais pārstāvis, pievienojami dokumenti par sabiedrības īpašā pārstāvja nozīmēšanu (piemēram, dalībnieku sapulces protokols, ar kuru dalībnieki nolēmuši iecelt attiecīgo personu par pārstāvi prasības celšanai un uzturēšanai).

Vienlaikus arī Civilprocesa likuma 129.panta otrās daļas 2. un 3.punkts uzliek par pienākumu prasības pieteikumam pievienot dokumentus, kas apstiprina lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošanu, ja tāda noteikta likumā, kā arī apstākļus, uz kuriem prasījums pamatots.

Komerclikuma 172.panta otrā daļa cita starpā nosaka, ka dalībnieku mazākuma pieprasījumu iesniedz sabiedrības institūcijai, kurai saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem ir tiesības celt prasību, bet, ja šī institūcija viena mēneša laikā neceļ prasību tiesā, dalībnieku mazākums trīs mēnešu termiņā var celt prasību bez šīs institūcijas starpniecības.

Šis pieprasījums ir uzskatāms par lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību, atbilstoši Civilprocesa likuma 129.panta otrās daļas 2.punkta noteikumiem.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 131.panta noteikumiem pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā tiesnesis septiņu dienu laikā pieņem lēmumu:

- par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu;
- par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu; vai
- par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības.

Cita starpā tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu, ja (a) prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesību⁶⁵, (b) prasītājs nav ievērojis attiecīgo lietu kategorijai noteikto lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību vai nav veicis likumā noteiktos pasākumus, lai noregulētu strīdu ar atbildētāju līdz prasības celšanai⁶⁶ vai (c) prasības pieteikumu prasītāja vārdā iesniegusi persona, kura nav tam pilnvarota likumā noteiktajā kārtībā⁶⁷. Par atteikšanos

⁶⁵ Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punkts.

⁶⁶ Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 7.punkts.

⁶⁷ Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 9.punkts.

pieņemt prasības pieteikumu tiesnesis pieņem motivētu lēmumu. Lēmumu līdz ar iesniegto prasības pieteikumu izsniedz prasītājam. Šādu lēmumu var pārsūdzēt Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

Civilprocesa likuma 133.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesnesis atstāj prasības pieteikumu bez virzības, ja:

- prasības pieteikumā nav visu likumā noteikto rekvizītu;
- prasības pieteikumam nav pievienoti likumā noteiktie dokumenti;
- prasības pieteikums maza apmēra prasības lietā nav noformēts atbilstoši likumā noteiktajam.

Par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības tiesnesis pieņem motivētu lēmumu, nosūta to prasītājam un nosaka termiņu trūkumu novēršanai. Šis termiņš nevar būt īsāks par divdesmit dienām, skaitot no lēmuma nosūtīšanas dienas. Tiesneša lēmumu var pārsūdzēt Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Pārsūdzības termiņš skaitāms no dienas, kad lēmums izsniegts prasītājam. Ja prasītājs noteiktā termiņā trūkumus novērš, prasības pieteikums uzskatāms par iesniegtu dienā, kad tas pirmoreiz iesniegts tiesai. Ja prasītājs noteiktā termiņā trūkumus nenovērš, prasības pieteikumu uzskata par neiesniegtu un atdod prasītājam. Prasības pieteikuma atdošana prasītājam nav šķērslis tā atkārtotai iesniegšanai tiesā, ievērojot šajā likumā noteikto vispārējo prasības pieteikumu iesniegšanas kārtību.⁶⁸

Lai arī vispārējā civilprocesuālā piekritība un prasības celšana ir regulēta samērā detalizēti, gadījumos, kad vienīgais sabiedrības valdes loceklis ir Latvijas nerezidents, kuram nav ne patstāvīga dzīvesvieta Latvijā, ne tam piederošs nekustamais īpašums Latvijā, sabiedrības prasību pret šādu amatpersonu saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem nav iespējams celt. Tomēr, ja vienā prasībā ir vairāki atbildētāji, Civilprocesa likuma 28.panta septītā daļa nosaka, ka prasību pret vairākiem atbildētājiem, kuri dzīvo vai atrodas dažādās vietās, var celt pēc viena atbildētāja dzīvesvietas vai atrašanās vietas. Šī attiecīgā norma piešķir prasītājam tiesas izvēles iespēju, ja ir vairāki atbildētāji ar dažādām dzīvesvietām, tajā skaitā, ja atbildētāju starpā ir personas, kurām nav patstāvīga dzīvesvieta Latvijā.

Šī iemesla dēļ, sabiedrībām, kuru amatpersonas nav Latvijas rezidenti un kurām nav ne patstāvīga dzīvesvieta Latvijā, ne tam piederošs nekustamais īpašums Latvijā, ieteicams slēgt rakstveida līgumu par attiecīgo pienākumu pildīšanu, atbilstoši Civilprocesa likuma 30.panta noteikumiem nosakot to pirmās instances tiesu, kurā izšķirams strīds, kas sabiedrībai

⁶⁸ Civilprocesa likuma 133.panta otrā, trešā, ceturtā un piektā daļa.

varētu rasties par šo līgumu vai tā izpildīšanu. Tādējādi sabiedrībai pastāvētu iespēja noteikt līgumisko piekritību sabiedrības prasības celšanai pret attiecīgajām amatpersonām.

3.2. Komerclikumā pilnvarotā institūcija kā sabiedrības pārstāvis prasības celšanai un uzturēšanai

Saskaņā ar Komerclikuma 221.panta noteikumiem, valde ir sabiedrības izpildinstitūcija, kura vada un pārstāv sabiedrību. Valdes sastāvā var būt viena vai vairākas rīcībspējīgas fiziskās personas. Komerclikuma 223.panta pirmā daļa nosaka, ka visiem valdes locekļiem ir pārstāvības tiesības.

Komerclikuma 291.panta noteikumi paredz, ka padome ir sabiedrības pārraudzības institūcija, kas pārstāv akcionāru intereses sapulču starplaikā un Komerclikumā un statūtos noteiktajos ietvaros uzrauga valdes darbību.

Atbilstoši Komerclikuma 292.panta pirmās daļas noteikumiem, padomes uzdevumi cita starpā ir uzraudzīt, lai sabiedrības lietas tiktu kārtotas saskaņā ar likumiem, statūtiem un akcionāru sapulces lēmumiem, kā arī pārstāvēt sabiedrību tiesā visās sabiedrības celtajās prasībās pret valdes locekļiem, kā arī valdes locekļu celtajās prasībās pret sabiedrību un pārstāvēt sabiedrību citās tiesiskajās attiecībās ar valdes locekļiem.

Sabiedrības prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome, ja sabiedrībai nav padomes, dalībnieku sapulce, kura pieņem lēmumu par prasības celšanu pret valdes locekļiem, prasības celšanai un uzturēšanai ievēlē vienu vai vairākus sabiedrības pārstāvjus, savukārt sabiedrības prasību pret dibinātājiem, padomi un revidentu ceļ un uztur valde, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi.⁶⁹

Civilprocesa likuma 82.panta noteikumi nosaka, ka fiziskās personas lietas tiesā var vest pašas vai ar pilnvarotu pārstāvju starpniecību, savukārt juridisko personu lietas tiesā ved to amatpersonas, kas darbojas likumā, statūtos vai nolikumā piešķirto pilnvaru ietvaros, vai arī citi juridisko personu pilnvaroti pārstāvji.

Analizējot iepriekš minētās tiesību normas, secināms, ka Komerclikuma trešās un ceturtais daļas noteikumi precizē Civilprocesa 82.panta otrajā daļā pausto principu attiecībā uz sabiedrības celtajām prasībām. Šīs normas paredz, ka sabiedrības prasību pret valdes locekli ceļ un uztur padome, savukārt sabiedrības prasību pret padomi ceļ un uztur valde, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi. Turklāt Komerclikuma 210.panta pirmās daļas 7.punkts nepārprotami noteic, ka tikai dalībnieku sapulcei ir tiesības pieņemt lēmumus par prasības

⁶⁹ Komerclikuma 172.panta trešā un ceturtais daļa

celšanu pret valdes locekli, padomes locekli, dibinātāju vai dalībnieku un par sabiedrības pārstāvja iecelšanu lietas vešanai tiesā. Tāpat arī Komerclikuma 268.panta 4.punkts noteic, ka akcionāru sapulces ekskluzīvā kompetencē ir pieņemt lēmumus par prasības celšanu pret valdes un padomes locekļiem un revidentu vai par atteikšanos no prasības pret viņiem, kā arī par sabiedrības pārstāvja iecelšanu prasības uzturēšanai pret padomes locekļiem.

Iepriekšminētās Komerclikuma normas nodrošina, lai sabiedrības prasības tiesā celtu, kā arī sabiedrību tiesā pārstāvētu personas, kuras neapšaubāmi darbojas sabiedrības interesēs. Tādējādi, ņemot vērā valdes un padomes rīcībā esošo informāciju par sabiedrības pārvaldi, tās finanšu rādītājiem, kā arī valdes un padomes pienākumu nodrošināt sekmīgu sabiedrības pārvaldi, tieši šīs personas ir tiesīgas saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem pārstāvēt sabiedrības intereses tiesā.

Valdes un padomes locekļu funkcijas un uzdevumi sabiedrībā ir nošķirami, tādēļ, pastāvot apstāklim, ka par vainojamu zaudējumu nodarīšanā sabiedrībai atzīst vienu no sabiedrības institūcijām, proti, valdi vai padomi, nedrīkst izdarīt secinājumu, ka vainojama ir arī otra institūcija. Tā tiesību doktrīnā ir atzīts, ka valdes locekli var saukt pie atbildības par pārkāpumiem, kuri izriet no sabiedrības vadības un pārstāvības, savukārt padomes locekli var saukt pie atbildības par pārkāpumiem, kuri izriet no sabiedrības valdes darbības uzraudzības.⁷⁰

Papildus autors vēlas uzsvērt, ka jautājumu par sabiedrības prasības celšanu izlemj nevis valde vai padome, bet gan dalībnieku sapulce atbilstoši tās ekskluzīvajai kompetencei. Ne sabiedrības valde, ne padome tieši nepiedalās jautājuma izlemšanā par sabiedrības prasības celšanu. Šo institūciju locekļi ir tiesīgi tikai izpildīt dalībnieku sapulces lēmumu un celt (un uzturēt) sabiedrības prasību.

Sabiedrības prasību tiesā ceļ un uztur sabiedrības likumiskie pārstāvji – valde un padome, ja dalībnieku sapulce nelemj citādi. Turklāt prasības celšana tiesā sabiedrības vārdā no likumā noteiktās pārvaldes institūcijas puses ir uzskatāma arī par vienu no priekšnoteikumiem, lai celtā prasība varētu tikt atzīta par sabiedrības prasību atbilstoši Komerclikuma 172.panta noteikumiem.

3.3. Sabiedrības īpašais pārstāvis lietas vešanai

Komerclikuma 172.panta piektā daļa nosaka, ka ja prasības celšanu pieprasa dalībnieku mazākums, tiesa tā izraudzītās personas pielaiž par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā, ja tam ir svarīgs iemesls. Par svarīgu iemeslu jebkurā gadījumā uzskatāms

⁷⁰ Strupiņš A., Komerclikuma komentāri III, Rīga, A.Strupiņa juridiskais birojs, 148.lpp.

gadījums, kad attiecīgā institūcija, neņemot vērā dalībnieku mazākuma pieprasījumu, neceļ prasību tiesā.

Saskaņā ar Komerclikuma regulējumu šāds pieprasījums ir iesniedzams dalībnieku sapulcē, uz kuras lēmuma pamata prasība jāceļ attiecīgajai institūcijai, ja tā ir lēmuši dalībnieki, vai mazākumdalībnieks iegūst tiesības celt prasījumu, ja sapulce ir noraidījusi attiecīgo pieprasījumu vai to ignorējusi.

Atbilstoši Komerclikuma 172.panta prasībām tiesai ir jākonstatē svarīgs iemesls, atzīstot, ka attiecībā uz mazākuma dalībnieku pastāv šāds iemesls un, pastāvot šādam iemeslam, var konstatēt, ka dalībniekam ir tiesības izvirzīt pārstāvi. Tāpat arī tiesai jāmotivē, kāpēc tieši tādi dalībnieka pārstāvji ir pielaižami lietā par citas juridiskās personas pārstāvi. No attiecīgās normas izriet pienākums motivēt iemeslus pārstāvja pielaišanai citas juridiskās personas lietas vešanai. Ja nepastāv šāds svarīgs iemesls, vai arī pastāv citi svarīgi iemesli, kas nepieļauj šo personu dalību, tiesai nav pamata attiecīgās personas pielaiest lietas vešanai.

Pastāvot Komerclikuma 172.panta otrajā daļā minētajiem apstākļiem, tikai svarīga iemesla konstatēšanas gadījumā tiesa var ar tās lēmumu pielaiest par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā mazākuma dalībnieka izraudzītās personas, tomēr arī šādā gadījumā sabiedrības pārstāvjiem jāpārstāv sabiedrības intereses un jārīkojas atbilstoši tām, nevis jāpārstāv šī mazākuma dalībnieka intereses. Šāda prasība loģiski izriet no Komerclikuma mazākuma dalībnieka prasības celšanas regulējuma jēgas un mērķa. Tādēļ pārstāvjiem, kuri uztur šo prasību un faktiski rīkojas sabiedrības vārdā, ir jāatbilst objektivitātes un neitralitātes kritērijiem. Tiesai, pirms tā pielaiž mazākuma dalībnieku izraudzītos pārstāvjus lietas izskatīšanā, ir jāpārbauda, vai šie pārstāvji atbilst iepriekš minētajiem kritērijiem.

Kaut arī Komerclikuma 172.pants tieši nenosauc kādus konkrētus kritērijus, kuriem ir jāatbilst mazākuma dalībnieka izvirzītajiem pārstāvjiem, autors uzskata, ka attiecīgajam pārstāvim jābūt objektīvam, lai tas pilnvērtīgi spētu izvērtēt un uzturēt attiecīgo prasību, nevis būtu ieinteresēts lietas izšķiršanā. Šāda prasība izriet no Komerclikuma mazākuma dalībnieka prasības celšanas regulējuma jēgas un mērķa.

Kā minēts iepriekš, pienākums celt prasību rodas, pastāvot attiecīgajiem priekšnoteikumiem. Taču šā pienākuma rašanās automātiski nerada izmaiņas likumiskajā kompetenču sadalījumā un sabiedrības pārstāvībā. Tādējādi, ja prasība jāceļ pret padomi, tad sabiedrību pārstāvēs tās valde, vai, ja prasību ceļ pret valdi, sabiedrību pārstāv tās padome, arī tad, ja prasība celta pret visiem padomes un valdes locekļiem. Tomēr pēdējā gadījumā interešu konflikta situācija var tikt novērsta vai nu dalībnieku sapulcei, vai arī tiesai ieceļot īpašo pārstāvi.

Autors secina, ka, lai mazākuma dalībnieka pārstāvis būtu tiesīgs pārstāvēt sabiedrības intereses tiesā sakarā ar jau ierosinātu sabiedrības prasību, kuru iniciējis mazākuma dalībnieks, saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem ir jāizpildās sekojošiem priekšnosacījumiem:

- mazākuma dalībniekam ir jābūt tiesībām celt sabiedrības prasību tiesā saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem;
- mazākuma dalībniekam jāpierāda svarīgs iemesls, lai tiesa tā izraudzītās personas pielaistu par sabiedrības interešu pārstāvjiem lietā;
- tiesai jāpieņem lēmums par mazākuma dalībnieka pārstāvju pielaišanu, izvērtējot, vai mazākuma dalībnieks pierādījis, ka tam ir svarīgs iemesls saskaņā ar Komerclikuma 172.panta piekto daļu ar atsevišķu procesuālu dokumentu kā to nosaka Civilprocesa likuma 229.panta noteikumi.

Kā minēts iepriekš, Komerclikuma 172.panta izcelsme ir notikusi, integrējot to no AktG attiecīgā 1998.gada redakcijā. Šī iemesla dēļ autors uzskata par īpaši svarīgu apskatīt arī attiecīgo AktG regulējumu un tiesību zinātnieku atziņas saistībā ar sabiedrības īpašā pārstāvja iecelšanu.

AktG §147 nosaka, ka akcionāru sapulce var iecelt īpašus pārstāvjus zaudējumu atlīdzības prasības celšanai. Ja akcionāru sapulce ir nolēmusi celt šādu prasību par zaudējumu atlīdzību vai ja to ir pieprasījis mazākums, tiesa pēc to akcionāru ierosinājuma, kuriem piederošās akcijas kopā veido vai pārsniedz (i) vienu desmitdaļu no pamatkapitāla vai (ii) vienu miljonu eiro pēc nominālvērtības, ieceļ personas, kas nav sabiedrības likumiskie (reģistrētie) pārstāvji, par sabiedrības pārstāvjiem prasības celšanai par zaudējumu atlīdzību, ja tiesa uzskata, ka viņu iecelšana ir nepieciešama prasības pienācīgai celšanai.

Interpretējo iepriekš minēto normu secināms, ka prasības celšana un uzturēšana ir attiecīgi sabiedrības valdes vai padomes kompetencē. Vienlaikus ir paredzēta iespēja nozīmēt arī īpašu pārstāvi šādas prasības celšanai un uzturēšanai. Īpašo pārstāvi var nozīmēt ar akcionāru sapulces lēmumu vai tiesas lēmumu.

Lai nozīmētu īpašo pārstāvi sabiedrības akcionāru sapulcē, akcionāriem lēmums ir jāpieņem ar vienkāršu balsu vairākumu, īpašs balsošanas kvorums nav noteikts. Šādas balsošanas gadījumā spēkā ir balsstiesību aizliegums akcionāriem, kuri vienlaikus ir personas, pret kurām prasījums tiek vērsts. Svarīgi atzīmēt, ka īpašais pārstāvis var būt arī akcionārs un vienlaicīgi var tikt nozīmēti arī vairāki īpašie pārstāvji. Vācijas juridiskajā literatūrā ir noteikts pienākums akcionāru sapulcei nozīmēt īpašo pārstāvi, ja prasība ir celta pret visiem padomes

un valdes locekļiem, jo šādā gadījumā interešu konflikts ir pilnīgi neizbēgams.⁷¹ Akcionāru sapulces iecelts īpašais pārstāvis aizstāj sabiedrības valdi un padomi šādā pārstāvībā, ja prasību jau ir cēlusi valde vai padome, tādējādi tikai īpašais pārstāvis ir tiesīgs pārstāvēt sabiedrības attiecīgajās celtajās prasībās pret padomes un valdes locekļiem.⁷²

Kā minēts iepriekš, īpašo pārstāvi var nozīmēt arī tiesas ceļā, jo īpaši, ja akcionāru sapulce ir nobalsojusi pret prasības celšanu un ja mazākuma akcionāri ir pieprasījuši šādas prasības celšanu. Arī tad, ja īpašais pārstāvis jau ir nozīmēts akcionāru sapulcē, neatkarīgi no tā tiek paredzēta iespēja mazākuma akcionāriem prasīt nozīmēt sabiedrības pārstāvi prasības celšanai, kurš nav ne valdes vai padomes loceklis, ne akcionāru sapulces iecelts. Šādā gadījumā mazākuma akcionāri var vērsties ar pieteikumu tiesā, lūdzot sevišķā tiesāšanās kārtībā nozīmēt viņu izraudzīto īpašo pārstāvi, un, ja tiesa apmierina šādu pieteikumu, šādi iecelts īpašais pārstāvis aizstāj gan sabiedrības likumiskos pārstāvjus (valde un padome), gan akcionāru sapulces nozīmētos pārstāvjus.⁷³

Šādu pieteikumu var iesniegt akcionāri, kuriem atsevišķi vai kopīgi pieder akcijas vismaz piecu procentu apmērā no sabiedrības pamatkapitāla. Šādu pieteikumu var iesniegt, ja (i) akcionāru sapulce nebija apstiprinājusi īpašo pārstāvju iecelšanu vai (ii) akcionāri, kuriem piederēja vismaz desmit procenti no sabiedrības pamatkapitāla, bija atbalstījuši šādu apstiprinājumu akcionāru sapulcē.

Saskaņā ar Vācijas tiesību zinātnieku viedokli pieteikumu tiesai var iesniegt vienīgi pēc akcionāru mazākuma mēģinājuma pieprasīt akcionāru sapulces apstiprinājumu, vai arī ja akcionāru mazākums, kuriem piederēja vismaz desmit procenti no sabiedrības pamatkapitāla, vienojās par šādas prasības celšanu.⁷⁴ Līdz ar to jebkāds pieteikums īpašā pārstāvja iecelšanai no akcionāru mazākuma puses, kuriem pieder (atsevišķi vai kopā) vismaz pieci procenti (bet mazāk nekā desmit procenti) no sabiedrības pamatkapitāla, ir likumīgs vienīgi tad, ja sabiedrība pati necēla prasību vai arī ja tā atteicās celt prasību saskaņā ar pieteikumu.⁷⁵ Līdz

⁷¹ Spindler in Schmidt/Lutter, Aktiengesetz § 147 Rn 17.

⁷² Hefermehl in Gesler/Hefermehl/Eckardt/Kropf, Aktiengesetz § 147 Rn 17.

⁷³ Hefermehl in Gesler/Hefermehl/Eckardt/Kropf, Aktiengesetz § 147 Rn 17.

⁷⁴ Bezenberger in Großkommentar Aktiengesetz § 147 bemerkung 4 edt.1999; Koch/Heidel in Heidel Anwaltskommentar Aktiengesetz § 147, bemerkung 10 edt. 2002; Baums, Gutachten zum 63. Deutschen Juristentag F 346; Säumer, Aktionärsklage zur Kontrolle des Vorstands und Aufsichtsratshandelns, ZHR 1999, 634, 371; Tümmel, Persönliche Haftung von Managern und Aufsichtsräten, 3. Aufl., Rn. 220.

⁷⁵ Koch/Heidel, in Heidel Anwaltskommentar Aktiengesetz § 147, bemerkung 10 edt. 2002; Baums, Gutachten zum 63 Deutschen Juristentag F 246; Säumer, Aktionärsklage zur Kontrolle des Vorstands- und Aufsichtsratshandelns, ZHR 1999, 364, 371; Tümmel, Persönliche Haftung von Managern und Aufsichtsräten, 3. edt., bemerkung 220.

ar to obligāta prasība ir, lai tie mazākuma akcionāri, kas vēlas iesniegt pieteikumu saskaņā ar AktG § 147 trešo daļu, vispirms pieprasītu akcionāru sapulcē pieņemt lēmumu par procesa uzsākšanu pret valdes locekļiem.⁷⁶

Kaut arī AktG nav tieši norādīts, ka pirms pieteikuma iesniegšanas ir nepieciešams izpildīt citus § 147 paredzētos priekšnosacījumus (lai varētu celt prasības pret valdes locekļiem), šo priekšnosacījumu nepieciešamību pamato tas, ka mazākuma akcionāriem, kuriem pieder akcijas, kas veido vismaz piecus procentus no sabiedrības pamatkapitāla (kopā vai atsevišķi), ir tiesības (a) pieprasīt akcionāru sapulces sasaukšanu⁷⁷ un (b) grozīt akcionāru sapulces darba kārtību, ja tā jau ir sasaukta. Ievērojot šīs tiesības, mazākuma akcionāriem nav nekādas vajadzības vērsties tieši tiesā, nevis ierosināt jebkādu jautājumu izskatīšanu akcionāru sapulcē, jo akcionāru sapulce ir forums jebkādiem un visiem akcionāru jautājumiem, kas attiecas uz sabiedrības biznesu un pārvaldi.⁷⁸

Analizējot Vācijas tiesu praksi, secināms, ka tiesa, izskatot pieteikumu par pārstāvja nozīmēšanu, rūpīgi pārbauda šos apstākļus, tajā skaitā arī to, vai pieprasījums atbilst likumā noteiktajiem kritērijiem.⁷⁹ Ja tiesa konstatē, ka mazākuma akcionāru pieprasījums nesatur konkrētas norādes par iespējamās prasības priekšmetu un pamatu, tas ir pamats arī atteikt īpašā pārstāvja nozīmēšanu, kas savukārt nozīmē, ka faktiski prasību nav iespējams celt, ja to nedara attiecīgā sabiedrības institūcija vai akcionāru sapulces nozīmēts sabiedrības pārstāvis.

Tiesa apmierina mazākuma akcionāru pieteikumu par īpašā pārstāvja nozīmēšanu, ja tiesa uzskata, ka tas attiecīgajā gadījumā ir lietderīgi, vadoties no pārliecības, ka konkrētajā gadījumā sabiedrības tiesības efektīvāk tiks aizsargātas, ja tiktu iecelts šis īpašais pārstāvis, nevis tad, ja sabiedrību pārstāvētu persona, kuras kompetencē tas noteikts ar likumi – valde, padome vai akcionāru sapulcē nozīmētais pārstāvis.

⁷⁶ Säumer, Aktionärsklage zur Kontrolle des Vorstands- und Aufsichtsratshandelns, ZHR 1999, 364, 371; Tümmel, Persönliche Haftung von Managern und Aufsichtsräten, 3. ed., bemerkung 220; Welss/Buchner, Wird das UMAG die Haftung und Inanspruchnahme der Unternehmensleiter verändern, WM 2005, 162, 166; Diekmann/Leuring, Der Referentenentwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (UMAG), NZG 2004, 249, 205.

⁷⁷ Aktiengesetz § 122 Rn.

⁷⁸ Säumer, Aktionärsklage zur Kontrolle des Vorstands- und Aufsichtsratshandelns, ZHR 1999, 364, 371; Tümmel, Persönliche Haftung von Managern und Aufsichtsräten, 3. ed., Rn 220; Weiss/Buchner, Wird das UMAG die Haftung und Inanspruchnahme der Unternehmensleiter verändern, WM 2005, 162, 166.

⁷⁹ KG Berlin, Beschluss vom 18.11.2004, Az 1 W 185/04; OLG Frankfurt, Beschluss vom 09.10.2003.

Tiesas vērtē vai sabiedrības esošie pārstāvji nenonāk interešu konfliktā – vai ir sagaidāms, ka sabiedrības esošie pārstāvji pienācīgi spēs pārstāvēt sabiedrības intereses.⁸⁰ Tādējādi secināms, ka, ja prasību paredzēts celt pret visiem padomes un valdes locekļiem, automātiski radīsies pamats nozīmēt īpašo pārstāvi prasības celšanai.

Iesaistītās personas var sniegt savus priekšlikumus attiecībā par pārstāvja kandidatūru, tomēr tiesa nav saistīta ar attiecīgā mazākuma akcionāru priekšlikumu. Pārstāvim ir jābūt neitrālam un viņam nevajadzētu būt iesaistītam iepriekšējos strīdos starp akcionāriem un sabiedrību.⁸¹

Tāpat arī Vācijas tiesas nepārprotami norāda, ka, kaut arī sabiedrības īpašo pārstāvi piedāvā mazākuma akcionārs, īpašais pārstāvis nav tā mazākuma akcionāra pārstāvis, kas ir prasījis tā iecelšanu. Saskaņā ar Vācijas likumdošanu, īpašais pārstāvis ir sabiedrības un vienīgi sabiedrības pārstāvis.⁸² Šī iemesla dēļ īpašā pārstāvja uzdevumu var uzticēt tikai personām, kurām no vienas puses ir nepieciešamā funkcionālā kvalifikācija⁸³ un no otras puses ir nepieciešamā neitralitāte, lai viņi nebūtu iesaistīti interešu konfliktos, kas dotu viņiem iespēju risināt attiecīgo pušu konkurējošās intereses. Šāda neitralitāte nepastāv valdes locekļa gadījumā, ja zaudējumu atlīdzības prasība ir vērsta arī pret valdi. Līdzīgi arī mazākuma akcionāram vai kādam sabiedrības institūcijas loceklim, kas uzskatāms par prasību cēlušā mazākuma akcionāra pārstāvi, nav nepieciešamās neitralitātes.⁸⁴

Vācijas tiesas un tiesību apskatu un komentāru autori par īpašajiem pārstāvjiem iesaka iecelt advokātus. Lai nodrošinātu šo advokātu neitralitāti, Vācijas tiesas pieprasa rekomendācijas šiem pārstāvjiem no tā attiecīgā tiesu apgabala juristu biedrības, kurā lietu ir paredzēts izskatīt.⁸⁵

Pirms īpašā pārstāvja iecelšana tā kandidatūra ir jāizskata un jāapstiprina akcionāru sapulcē. Īpašais pārstāvis ir sabiedrības pārstāvis, nevis mazākuma akcionāra pārstāvis, un ir noteikts, ka viņam jābūt neitrālam. Līdz ar to nevar tikt iecelts ne mazākuma akcionāra pārstāvis, kurš pārstāvētu tikai šī akcionāra intereses, ne arī kāds, kas iepriekš bijis iesaistīts konfliktā starp pusēm, vai kāds, kas apsūdzēts par jebkādam nelikumīgām darbībām.

⁸⁰ OLG Frankfurt, Beschluss vom 09.10.2003, Az 20 W 487/02.

⁸¹ AG Nutrigen, Aktiengesellschaft, 1995, S 287.

⁸² OLG Frankfurt, Beschluss vom 09.10.2003, AG 2004, 104, 105; AG Nutrigen, Aktiengesellschaft, 1995, S 287.

⁸³ Spindler in Schmidt/Lutter, Aktiengesetz, § 147 Rn 20.

⁸⁴ OLG Frankfurt, Beschluss vom 09.10.2003, AG 2004, S 104, 105.

⁸⁵ AG Nutrigen, Aktiengesellschaft, DB 1994, 1230; LG Stuttgart, 4 KfH T 21/93 in DB 1994, S 1231.

Tiesas vai akcionāru sapulces nozīmētais īpašais pārstāvis ir uzskatāms par sabiedrības likumīgo pārstāvi saistībā ar ceļamo sabiedrības prasību. Šādi nozīmētais īpašais pārstāvis ir vienīgais tiesīgs paust sabiedrības gribu. Vienlaicīgi no attiecīgās normas jēgas izriet arī dažādi ierobežojumi sabiedrības īpašajam pārstāvim – šim pārstāvim ir jāveic viss, lai sekmētu zaudējumu piedziņu, taču viņam nav tiesību rīkoties ar pašu zaudējumu atlīdzības prasījumu, piemēram, to nodot (cedēt) citai personai. Kā netieši izriet no šī regulējuma, īpašajam pārstāvi kā sabiedrības interešu pārstāvim ir tiesības prasīt no sabiedrības samērīgu izdevumu segšanu, kā arī atlīdzību par savu darbību. Šo izdevumu un atlīdzības apmēru nosaka tiesa ar savu lēmumu.

3.4. Pārstāvja pilnvaras un tiesā celtās sabiedrības prasības grozīšana

Civilprocesa likuma 74.panta trešās daļas 3.punkta noteikumi nosaka prasītāja tiesības rakstveidā grozīt prasības pamatu vai priekšmetu, iekams nav uzsākta lietas izskatīšana pēc būtības. Šī norma ir attiecināma tikai uz tiem gadījumiem, kad prasītājs ceļ prasību savā vārdā savu aizskarto tiesību un likumīgo interešu aizsardzībai. Līdz ar to šādā gadījumā darbojas dispozivitātes princips, kad prasītājs var ietekmēt procesa virzību pēc saviem ieskatiem, proti, grozot prasību. Tomēr gadījumā, kad prasību cēlis mazākuma dalībnieks sabiedrības vārdā, mazākuma dalībnieks nav tik brīvs savās procesuālajās darbībās, jo nevirza procesu savā, bet gan sabiedrības vārdā, turklāt savas tiesības virzīt procesu sabiedrības vārdā ieguvis izņēmuma kārtā – pamatojoties uz Komerclikuma 172.pantu.

Civiltiesības, būdamas privāttiesības, reglamentē un aizsargā privātpersonu intereses, tādēļ tās tiek atzītas par individuālām,⁸⁶ ar tām raksturīgu juridisku decentralizāciju, tas ir, atsevišķu autonomu personu noteiktu brīvību un privātu iniciatīvu. Personiskā brīvība tiek uzskatīta par vienu no Rietumeiropas civiltiesību pamatprincipu,⁸⁷ tādēļ civiltiesisko attiecību subjekta autonomijas princips⁸⁸ ir pirmais un fundamentāls civiltiesību vispārējais tiesību

⁸⁶ Hvestovs V. Vispārīgā tiesību teorija, Rīga: Leta, 1924, 79.lpp.

⁸⁷ Д.М.Генкина. Гражданское и торговое право капиталистических стран, под редакцией проф. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1949, с.19.

⁸⁸ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 108.lpp., Vēbers J. Padomju civiltiesības. Rīga: Zvaigzne, 1979, 17.lpp., Hausmaninger H. The Austrian Legal System. Wien: Kluwer Law International, 2000, p.254, Гражданское право. т.1, отв.редакторы: Орловский П.Е. и Корнеев С.М., Москва: Юридическая литература, 1969, с.26, Гражданское право, Часть первая, Москва: Издательство НОРМА, 2001, с.13-14, Российская юридическая энциклопедия, Главный редактор А.Я.Сухарев, Москва: Издательский Дом ИНФРА-М, 1999, с. 640, 215.

princips. Personas autonomija nosaka nepieļaujamību valstij un arī citām personām iejaukties personas privātās lietās. Jau kopš Romiešu tiesību laikiem⁸⁹ civiltiesību kā privāto tiesību sfērā galvenokārt dominē autonomijas princips.⁹⁰ Tas nozīmē, ka civiltiesisko attiecību subjekti paši var izvēlēties savu uzvedību, tas ir, radīt sev tiesības un uzņemt saistības. Un neviens nedrīkst diktēt, kā personām izmantot (realizēt) savas tiesības, tajā skaitā, kā realizēt savu tiesību aizsardzību.

Savukārt, mazākuma dalībnieka tiesības celt prasību kapitālsabiedrības vārdā ir likumā noteiktais izņēmums no civiltiesisko attiecību subjekta autonomijas principa un to regulē Komerclikuma 172.pants. Līdz ar to, kā jebkurš izņēmums, arī šis būtu jātulko un jāpiemēro pēc iespējas šaurākā apjomā. Atbilstoši Komerclikuma 172.panta pirmajai daļai, prasību pret valdes vai padomes locekļiem vai revidentu sabiedrība ceļ, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, kurš pieņemts ar klātesošo vienkāršu balsu vairākumu. Saskaņā ar Komerclikuma 172.panta otro daļu, sabiedrībai ir pienākums celt prasību pret šā panta pirmajā daļā minētajām personām (dibinātājiem, valdes, padomes locekļiem vai revidentu) arī tad, ja to pieprasa dalībnieku mazākums, kurš kopā pārstāv ne mazāk par vienu divdesmito daļu no pamatkapitāla vai kura līdzdalība sabiedrības pamatkapitālā nav mazāka par piecdesmit tūkstošiem latu. Dalībnieku mazākuma pieprasījumu iesniedz sabiedrības institūcijai, kurai saskaņā ar šo likumu ir tiesības celt prasību, bet, ja šī institūcija viena mēneša laikā neceļ prasību tiesā, dalībnieku mazākums šā panta sestajā daļā noteiktajā termiņā var celt prasību bez šīs institūcijas starpniecības.

Bez tam ir jānorāda, ka šīs mazākuma dalībnieka izņēmuma tiesības celt prasību sabiedrības vārdā neattiecas uz visām prasībām, ko varētu celt pret valdes vai padomes locekļiem. Prasībai ir jābūt par valdes vai padomes locekļa atbildību sakarā ar zaudējumiem, kas ir nodarīti saistībā ar valdes vai padomes locekļa darbību, pildot savus pienākumus sabiedrībā. Citiem prasījumiem un uz cita pamata, kā arī pret citām personām Komerclikuma 172.pantā minētā iespēja nav piemērojama, jo tā attiecas tikai uz sabiedrības dibinātāju un amatpersonu materiāltiesisko atbildību sabiedrības priekšā.

Komerclikuma 172.panta pirmajā un otrajā daļā ir aprakstīts, kādā veidā mazākuma dalībnieks iegūst tiesības celt prasību citas personas - sabiedrības vārdā pret sabiedrības valdi un padomi, dibinātāju un revidentu. Proti, Komerclikums izvirza kritērijus, lai atzītu, ka

⁸⁹ Дождев Д. Римское частное право. Учебник для вузов. Москва : ИНФРА М-НОРМА, 1997, с.2, 254, 305 – 306.

⁹⁰ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 108.lpp.

mazākuma dalībnieks ir likumā noteiktā kārtībā procesuāli ieguvis šīs izņēmuma prasījuma tiesības un pilnvarojumu celt prasību sabiedrības vārdā:

- mazākuma dalībnieks ir pieprasījis konkrētās prasības celšanu, iesniedzot attiecīgu pieprasījumu rakstveidā, norādot ceļamās prasības priekšmetu un pamatu, kā arī pierādījumus, kas pamato izvirzītos prasījumus;
- jautājums par prasības celšanu ir ticis izskatīts dalībnieku sapulcē;
- viena mēneša laikā Komerclikumā pilnvarotā institūcija nav cēlusi prasību tiesā atbilstoši mazākuma dalībnieka pieprasījumam;
- mazākuma dalībnieks ceļ prasību tiesā pats sabiedrības vārdā, ceļot prasību atbilstoši tam prasības priekšmetam un pamatam, kas bija norādīts attiecīgajā pieprasījumā.

Kā izriet no iepriekš norādītajām Komerclikuma normām, mazākuma dalībnieks var iegūt tiesības sabiedrības vārdā celt prasību izņēmuma kārtā tikai tad, ja: (a) tā ir noteikta veida prasība par sabiedrībai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu un ir vērsama pret valdes vai padomes locekļiem, revidentu vai dibinātāju, un (b) jautājums par konkrētas prasības celšanu pirms tam ir iesniegts izskatīšanai attiecīgi valdei vai padomei un izskatīts dalībnieku sapulcē. Ja prasību neceļ pati sabiedrība, tad to var celt mazākuma dalībnieks pats. Tomēr, no Komerclikuma 172.panta jēgas un mērķa izriet, ka mazākuma dalībnieks var celt tādu prasību, kuras celšanu tas ir pieprasījis rakstveida pieprasījumos attiecīgajām sabiedrības institūcijām. Mazākuma dalībnieks nevar celt citādu prasību vai izvirzīt jaunus prasījumus, jo viņam ir prasījuma tiesības tikai attiecībā uz tiem prasījumiem, (a) kas paredz amatpersonu un dibinātāju atbildību sabiedrības priekšā par savu pienākumu nepienācīgu izpildi un (b) kuri tika ietverti rakstveida pieprasījumos attiecīgajām sabiedrības institūcijām. Tā kā šādu rakstveida pieprasījumu nosūtīšana un tajā ietvērto prasījumu pietiekami detalizēta aprakstīšana (lai no sākuma prasības celšanas nepieciešamību varētu izvērtēt pati sabiedrība) ir nosacījums mazākuma dalībnieka prasījuma tiesību iegūšanai celt prasību sabiedrības vārdā, tad uzskatāms, ka prasījuma tiesības mazākuma dalībnieks iegūst tikai attiecībā uz tiem prasījumiem, kas bija norādīti attiecīgajos rakstveida pieprasījumos.

Ar pieprasījumu nosūtīšanu sabiedrībai mazākuma dalībnieks var iegūt tiesības celt prasību tikai un vienīgi attiecībā uz pieprasījumos norādīto prasījumu – zaudējumu piedziņa no valdes vai padomes locekļiem, revidenta vai dibinātāja. Ja valdei un padomei nosūtītajos rakstveida pieprasījumos nav ietverti nekādi citi prasījumi vai nosauktas citas personas, pret ko būtu ceļama prasība, mazākuma dalībniekam nav subjektīvo tiesību sabiedrības vārdā izvirzīt nekādus citus prasījumus, izņemot tos, kas norādīti attiecīgajā pieprasījumā.

Jāņem vērā, ka Komerclikuma 172.pants paredz mazākuma dalībnieka izņēmuma tiesības, līdz ar to, kā ikviens cits izņēmums, Komerclikuma 172.pants ir jātulko sašaurināti un nav pamata to interpretēt tādējādi, ka mazākuma dalībniekam būtu tiesības lūgt kompetentajām sabiedrības institūcijām celt viena veida prasību, bet pēc tam, jau nonākot tiesas procesā, brīvi šo prasību grozīt, izvirzot dažādus jaunus prasījumus. Ja pieļautu šādu Komerclikuma 172.panta brīvu interpretāciju, tad varētu nonākt pie absurdām situācijām, ka sabiedrība pati zaudē iespēju kontrolēt, kādas prasības tiek celtas un kādi prasījumi tiek izvirzīti sabiedrības vārdā pret sabiedrības dibinātājiem, valdes un padomes locekļiem, arī pret dalībniekiem vai pat trešajām personām. Šādas situācijas pieļaušana būtu tiešs personas autonomijas principa pārkāpums. Tomēr nedrīkst aizmirst, ka sabiedrības prasības celšana pamatā ir pašas sabiedrības (dalībnieku sapulces) ekskluzīvā kompetencē, kā to tieši noteic Komerclikuma noteikumi, kas vienlaikus apliecina arī to, ka Komerclikuma 172.pantā paredzētajām mazākuma dalībnieka tiesībām ir izņēmuma rakstus un tās nav tulkojamas paplašināti.

Tāpat arī Civilprocesa likuma 86.panta otrā daļa skaidri norāda, ka prasības priekšmeta grozīšanai ir jābūt speciālam pilnvarojumam. Tiesības celt sabiedrības prasību mazākuma dalībnieks iegūst, pamatojoties uz sevišķo Komerclikuma 172.pantā paredzēto regulējumu. Šī norma neparedz mazākuma dalībniekam tiesības grozīt vai papildināt sabiedrības prasību vai pieaicināt lietā kā līdz atbildētāju citas personas, izņemot valdes un padomes locekļus, dibinātājus un revidentu. Līdz ar to ir secināms, ka mazākuma dalībniekam nav pilnvarojuma grozīt vai papildināt sabiedrības prasību un tādu arī mazākuma dalībnieks nevar iegūt, jo to neparedz Komerclikuma 172.panta noteikumi.

Apkopojot iepriekš minēto, autors secina, ka mazākuma dalībniekam nav tiesības grozīt iesniegto sabiedrības prasību. Ja mazākuma dalībnieks tomēr iesniedz tiesā celtās sabiedrības prasības grozījumus, iesniegtie prasības pieteikuma grozījumi nav pieņemami un atdodami mazākuma dalībniekam, pēc analogijas ar prasības pieteikuma nepieņemšanu pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punktu, 7.punktu un 9.punktu, jo grozījumus sabiedrības vārdā iesniegusi persona, kura nav tam likumā noteiktā kārtībā pilnvarota. Iepriekš minēto autora secinājumu cita starpā apstiprina arī Rīgas apgabaltiesa, 2011.gada 7.janvārī pieņemot lēmumu civillietas Nr.C04224708⁹¹ ietvaros, nosakot, ka prasības grozīšana nav pieļaujama, jo tas pārkāptu Komerclikuma 172.pantā noteikto kārtību sabiedrības prasības celšanai.

⁹¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr.C04224708 (nav publicēts)

5. KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

- 1) Tā kā lēmuma pieņemšana par sabiedrības prasības celšanu ietilpst dalībnieku sapulces ekskluzīvajā kompetencē, interpretējot Komerclikuma 172.pantu, secināms, ka mazākuma dalībniekam rodas tiesības patstāvīgi celt prasību tikai trīs gadījumos, ja:
 - jautājums par prasības celšanu ir ticis izskatīts dalībnieku sapulcē, bet:
 - (a) viena mēneša laikā Komerclikumā pilnvarotā institūcija nav cēlusi prasību tiesā, neskatoties uz dalībnieku sapulces pozitīvu balsojumu par sabiedrības prasības celšanu; vai
 - (b) dalībnieku sapulce ir nolēmusi necelt sabiedrības prasību tiesā (ir bijis negatīvs balsojums);
 - Komerclikumā pilnvarotā institūcija, mēneša laikā pēc pieprasījuma saņemšanas, nav ierosinājusi sasaukt dalībnieku sapulci ar jautājumu par mazākuma dalībnieka pieprasījumu celt sabiedrības prasību; vai
 - dalībnieku sapulce nav noturēta triju mēnešu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas.
- 2) Lai mazākuma dalībnieka pārstāvis būtu tiesīgs pārstāvēt sabiedrības intereses tiesā sakarā ar jau ierosinātu sabiedrības prasību, kuru iniciējis mazākuma dalībnieks, likums nosaka speciālus priekšnoteikumus pārstāvībai:
 - mazākuma dalībniekam ir jābūt tiesībām celt sabiedrības prasību tiesā saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem;
 - mazākuma dalībniekam jāpierāda svarīgs iemesls, lai tiesa tā izraudzītās personas pielaistu par sabiedrības interešu pārstāvjiem lietā;
 - tiesai jāpieņem lēmums par mazākuma dalībnieka pārstāvju pielaišanu, izvērtējot, vai mazākuma dalībnieks pierādījis, ka tam ir svarīgs iemesls.
- 3) Lai arī likums paredz, ka svarīga iemesla konstatēšanas gadījumā tiesa var ar tās lēmumu pielaist par sabiedrības pārstāvjiem lietas izskatīšanā mazākuma dalībnieka izraudzītās personas, šādām personām jāpārstāv sabiedrības intereses un jārīkojas atbilstoši tām, nevis jāpārstāv attiecīgā mazākuma dalībnieka intereses. Tiesai jāpārlicinās, ka konkrētais pārstāvis ir objektīvs, neitrāls un nav iesaistīts iepriekšējos strīdos starp dalībniekiem un sabiedrību.
- 4) Mazākuma dalībniekam vienmēr pirms prasības celšanas ir jāveic ārpusstiesas lietas izskatīšanas pasākumi, kas virzīti uz jautājuma par sabiedrības prasības celšanu

izskatīšanu dalībnieku sapulcē. Ja sabiedrības prasības celšanai nav ievērota Komerclikumā noteiktā lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība, tiesa, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 219.panta 1.punkta noteikumiem, atstāj prasību bez izskatīšanas.

- 5) Tikai saturiski pareizi noformēts pieprasījums, kurā ietverta konkrēta informācija par to, (a) pret kuru amatpersonu, revidentu vai dibinātāju, (b) uz kāda pamata un (c) par kādiem prasījumiem būtu jāceļ prasība, dod iespēju izlemt jautājumu par prasības celšanu. Pieprasījuma iesniedzējam ir precīzās detaļās jānorāda jebkādi izdarītie pārkāpumi un zaudējumi, kurus sabiedrība cietusi to rezultātā. Institūcijai, kura saņem attiecīgu mazākuma dalībnieka pieprasījumu, ir jārīkojas precīzi saskaņā ar šo pieprasījumu, tā nav tiesīga to grozīt, papildināt vai samazināt pieprasījumā norādītos prasījumus.
- 6) Ja sabiedrības Komerclikumā pilnvarotajai institūcijai iesniegtais mazākuma dalībnieka pieprasījums celt prasību nav noformēts ieļaujot tajā iepriekš minēto konkrēto informāciju, objektīvi nepastāv juridiska iespēja, lai tiktu ievērota šai lietu kategorijai Komerclikuma 172.pantā noteiktā lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība. Minētā iemesla dēļ nepastāv juridiska iespēja, lai attiecīgais mazākuma dalībnieks Komerclikuma 172.panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā iegūtu likumisku pilnvarojumu celt prasību tiesā attiecīgās sabiedrības vārdā bez padomes vai valdes starpniecības.
- 7) Mazākuma dalībniekam nav tiesības grozīt iesniegto sabiedrības prasību. Ja mazākuma dalībnieks tomēr iesniedz tiesā celtās sabiedrības prasības grozījumus, iesniegtie prasības pieteikuma grozījumi nav pieņemami un atdodami mazākuma dalībniekam, pēc analogijas ar prasības pieteikuma nepieņemšanu pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punktu, 7.punktu un 9.punktu, jo grozījumus sabiedrības vārdā iesniegusi persona, kura nav tam likumā noteiktā kārtībā pilnvarota.
- 8) Nepieciešams papildināt Civilprocesa likuma sevišķās tiesāšanās kārtību ar mazākuma dalībnieku iesniegto sabiedrības prasības sākotnējo izskatīšanas procesu, lai tiesa lemtu par mazākuma dalībnieka celtās sabiedrības prasības pieļaujamību (priekšnoteikumu izpildi), kur, ceļot sabiedrības prasību, mazākuma dalībniekam būtu jāpierāda tiesai sekojošais:
 - pieprasījums ir iesniegts sabiedrības kompetentajām institūcijām (valdei vai padomei), kurā būtu nepārprotami norādīts pieprasījums celt prasību par zaudējumiem pret noteiktu amatpersonu, revidentu vai dibinātāju noteikta termiņa ietvaros, pieprasījumā ietverot konkrētu informāciju pret kuru personu, uz kāda pamata un par kādiem prasījumiem prasība būtu ceļama;

- mazākuma dalībnieku līdzdalība sabiedrībā ir atbilstoša normatīvajos aktos noteiktajiem kritērijiem, kas dod tiesības iesniegt šādu pieteikumu;
 - tiesai ir iesniegti pierādījumi, kas pamato sabiedrībai nodarītos zaudējumus un apstākļus, ka sabiedrība ir cietusi zaudējumus attiecīgo personu darbības vai bezdarbības rezultātā.
- 9) Ja pārkāpti dalībnieku sapulces sasaukšanas vai noturēšanas noteikumi un šādā sapulcē pieņemtais lēmums par sabiedrības prasības celšanu ir apstrīdēts tiesā, ar lūgumu to atzīt par spēkā neesošu, tiesai jāaptur saņemtās sabiedrības prasības tiesvedība, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 214.panta 5.punkta noteikumiem, līdz brīdim, kad izskatīta lieta par dalībnieku sapulces lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu.
- 10) Ja atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem attiecīgais apstrīdētais dalībnieku sapulces lēmums, kurā pieņemts lēmums par sabiedrības prasības celšanu, tiek atzīts par spēkā neesošu, tiesai sabiedrības prasības lieta ir jāatstāj bez izskatīšanas, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 219.panta 1.punktu, atbilstoši kuram tiesa atstāj prasību bez izskatīšanas, jo prasītājs nav ievērojis attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību.

ANNOTATION

The thesis contains a review of the legal institute of a company claim under Latvian, German and Anglo-Saxon law, drawing both theoretical and practical conclusions on statutory preconditions for bringing the company claim, their effect as well as the effect of failure to meet these preconditions. In the thesis the author has also addressed procedural aspects of a company claim concluding, among other, on the necessity to allow a specific representative to conduct the proceedings before court as well as on certain legal aspects with regard to making amendments to the company claim.

In addition, the author puts forward proposals on supplementing the special adjudication procedures, as laid down by the Civil Procedure Law of Latvia, with a preliminary procedure for adjudication of company claims initiated by minority shareholders, which would serve as a kind of a filter for the claims brought by minority shareholders failing to meet the preliminary extrajudicial examination procedure.

АНОТАЦИЯ

В работе исследован институт требования общества, регулируемый в Латвийском, Немецком и англо-саксонском праве, давая как теоретические, так и практические заключения о предусловиях подачи требования общества, последствий их исполнения и неисполнения. В работе автор также анализировал процессуальные аспекты требования общества, в том числе придя к выводам о правовых аспектах допуска к ведению дела в суде особого представителя и изменения поданного требования общества.

Одновременно автор внёс предложения о дополнения особого судебного порядка Гражданско-Процессуального закона предварительным процессом рассмотрения требования общества, поданного меньшинством участников, который в свою очередь мог бы служить своеобразным фильтром для исков, инициированных меньшинством участников, в которых не соблюден досудебный порядок рассмотрения дела.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Izmantotā literatūra

1. Hvostovs V.. Vispārīgā tiesību teorija, Rīga: Leta, 1924.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
3. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri, Saistību tiesības (1401. - 2400.panti). Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 2000.
4. Neimanis J., Ievads tiesībās. Rīga: 2004.
5. Sinaiskis V., Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1996.
6. Strupišs A., Komerclikuma komentāri. III daļa. "A.Strupiša juridiskais birojs" SIA, Rīga, 2003.
7. Torgāns K., Komentāri saistību tiesībām Civillikumā. Rīga: Rasa, 1993.
8. Vēbers J., Padomju civiltiesības. Rīga: Zvaigzne, 1979.
9. 2008. gada 25. jūnija Eiropas Komisijas priekšlikums COM (2008) 396/3 "Par Padomes regulas projektu par Eiropas privātās sabiedrības tiesisko regulējumu", Brisele: 2008.
10. Becker F., Bürgers T., Fett T., Göz P., Heidelberg Kommentar zum Aktiengesetz, NZG 2004.
11. Bezenberger G., Aktiengesetz. Grosskommentar, Berlin: 2010.
12. Diekmann, Leuring, Der Referentenentwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (UMAG), NZG 2004.
13. Diekmann, Leuring, Der Referentenentwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (UMAG), NZG 2004.
14. Fleischer, Das Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts, NJW, 2005.
15. Gesler, Hefermehl, Eckardt, Kropf, Münchener Kommentar Aktiengesetz, 3. Auflage, 2007.
16. Hausmaninger H., The Austrian Legal System. Kluwer Law International, Wien: 2000.
17. Heidel T., Aktienrecht und Kapitalmarktrecht: München: 2011.
18. Holzbom, Brunnemann, Änderungen im Aktiengesetz durch den Regierungsentwurf für das UMAG, BKR 2005.
19. Huffer U., Aktiengesetz Dritte Erweiterte Gesteigert Kommentar: München: 1997.

20. Loos A., Directors Liability. A Worldwide Review. 2006.
21. Meilicke, Heidel, UMAG: "Modernisierung" des Aktienrechts durch Beschränkung des Eigentumsschutzes der Aktionäre, DB 2004.
22. Nutrigen AG, Aktiengesellschaft, Berlin: 1995.
23. Paschos, Neumann, Die Neuregelungen des UMAG im Bereich der Durchsetzung von Haftungsansprüchen der Aktiengesellschaft gegen Organmitglieder, DB 2005.
24. Säumer, Aktionärsklage zur Kontrolle des Vorstands und Aufsichtsratshandelns, ZHR 1999.
25. Schmidt K., Lutter M., Kommentar zum Aktiengesetz: Berlin, 2010.
26. Schröer, Geltendmachung von Ersatzansprüchen gegen Organmitglieder nach dem UMAG, ZIP 2005.
27. Seibt, Die Reform des Verfolgungsrechts nach § 147 Aktiengesetz und des Rechts der Sonderprüfung, WM 2004.
28. Spindler, Stilz, Kommentar zum Aktiengesetz: Berlin, 2010.
29. Tümmel, Persönliche Haftung von Managern und Aufsichtsräten, Stuttgart: 2008.
30. Weiss, Buchner, Wird das UMAG die Haftung und Inanspruchnahme der Unternehmensleiter verändern, WM, 2005.
31. Welss, Buchner, Wird das UMAG die Haftung und Inanspruchnahme der Unternehmensleiter verändern, WM 2005.
32. Генкина Д.М., Гражданское и торговое право капиталистических стран, под редакцией проф. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1949.
33. Гражданское право, Часть первая, Москва: Издательство НОРМА, 2001.
34. Гражданское право. т.1, отв.редакторы: Орловский П.Е. и Корнеев С.М., Москва: Юридическая литература, 1969.
35. Дождев Д. Римское частное право. Учебник для вузов. Москва : ИНФРА М-НОРМА, 1997.
36. Российская юридическая энциклопедия, Главный редактор А.Я.Сухарев, Москва: Издательский Дом ИНФРА-М, 1999.
37. Akadēmiskā terminu datubāze. LZA Terminoloģijas komisija. Pieejams internetā: <http://termini.lza.lv/term.php>.

Normatīvie akti

38. Likums par akciju un paju sabiedrībām: LR likums. 40.burtn., 1937.gada 31.decembris, nr.220.
39. Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību: LR likums. Ziņotājs, 1991.gada 14.marts, nr.9. Zaudējis spēku 19.05.2006.
40. Civillikums: LR Likums, 28.02.1937., spēkā esošs no 01.09.1992.
41. Par akciju sabiedrībām: LR Likums. Ziņotājs, 1993.gada 25.jūnijs, nr.24. Zaudējis spēku 19.05.2006.
42. Civilprocesa likums: LR Likums. Ziņotājs, 1998.gada 3.decembris, nr. 326/330.
43. Komerclikums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.gada 4.maijs, nr. 158/160.
44. Grozījumi Komerclikumā: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2002.gada 1.martā, nr. 34 (2609).
45. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 20.04.1892.
46. The Companies Act 2006. 08.11.2006.
47. Aktiengesetz. 06.09.1965.

Juridiskās prakses materiāli

48. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2005. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-653.
49. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 20. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-747.
50. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. SKC-37.
51. Foss v. Harbottle (1843).
52. Eesti Vabariigi nimel Riigikohus Tsiviilkolleegium Kohtuotsus RIIGIKOHUS, No. 3-2-1-65-08.
53. Bundesgerichtshof, Beschluss vom 14.10.1992., BGH NJW 1993, 259 VIII (VIII ZR 91/91).
54. OLG Frankfurt, Beschluss vom 09.10.2003., Nr.20W 487/02.
55. OLG Düsseldorf, Beschluss vom 18.11.2004, Az 1 W 185/04;
56. OLG München, Beschluss vom 28.11.2007, NZG 2008.
57. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas lēmums lietā Nr.C04224709.

58. 2004.gada 23.maija Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra lēmums.

59. 2009.gada 29.decembra Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra lēmums.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Sabiedrības prasības un tās tiesiskais regulējums” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Jānis Lagzdiņš

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītājs: Docents Aivars Lošmanis

Darbs iesniegts Civiltiesību zinātņu katedrā _____._____._____.
Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījumu komisijas sēdē
_____._____._____. prot. Nr. _____, vērtējums _____
Komisijas sekretārs(-e): _____